

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyriľometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Markéta Chocová

*Dopad na psychosociální vývoj dítěte v důsledku konfliktního
rozvodu nebo rozchodu rodičů i po něm*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Vlastimil Vohánka, Ph.D.

2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 6. 4. 2021

Markéta Chocová

Poděkování

Ráda bych věnovala poděkování vedoucímu mé práce Mgr. Vlastimilovi Vohánkovi, Ph.D., který mi poskytl inspiraci ve zdrojích potřebných pro zpracování závěrečné práce a také mi byl velmi nápomocný v poskytování zpětné vazby během celého procesu jejího zpracování. Dále patří velké poděkování organizacím Náruč dětem, Pro dialog, Jak dál, které byly ochotny semnou spolupracovat, zapojily se do mého výzkumu a tím mi věnovaly svůj drahocenný čas. Také bych chtěla poděkovat svým blízkým osobám, od kterých se mi dostalo obrovské podpory.

Anotace

Téma česky:

Dopad na psychosociální vývoj dítěte v důsledku konfliktního rozvodu nebo rozchodu rodičů i po něm

Téma anglicky:

Impact on the child's psychosocial development as a result of conflicting divorce or parental separation

Autor práce:

Markéta Chocová

Vedoucí práce:

Mgr. Vlastimil Vohánka, Ph.D.

Klíčová slova:

Rozvod, konfliktní rozvod, dítě a rozvod, dopad rozvodu na dítě, vzájemné rodičovství, kooperativní rodičovství, odborná pomoc rodinám v konfliktu, doprovázení rodin, techniky práce s rodiči.

Charakteristika práce:

Bakalářská práce pojednává o problematice konfliktního rozvodu a jeho dopadu na vývoj dítěte. Teoretická část shrnuje možnosti odborné pomoci a způsoby, jak dojít pomocí doprovázení ke kooperativnímu rodičovství, které předchází dopadům na vývoj dítěte. V praktické části jsem si zvolila metodu kvalitativního výzkumu, který ukazuje účinnost konkrétních technik, které napomáhají rodičům ke kooperativnímu rodičovství. Závěrečná práce poskytuje náhled sociálním pracovníkům na danou problematiku a techniky při práci s klienty této cílové skupiny.

Abstract

Topic in Czech:

Dopad na psychosociální vývoj dítěte v důsledku konfliktního rozvodu nebo rozchodu rodičů i po něm

Topic in English:

Impact on the child's psychosocial development as a result of conflicting divorce or parental separation

Author:

Markéta Chocová

Consultant:

Mgr. Vlastimil Vohánka, Ph.D.

Keywords:

Divorce, conflict divorce, child and divorce, the impact of divorce on the child, mutual parenthood, cooperative parenthood, professional help to families in conflict, accompanying families, techniques of working with parents.

Bachelor thesis characteristics:

The bachelor thesis deals with the issue of conflict divorce and his impact on the child ,s development. The theoretical part summarizes the possibilities of professional help and ways to come through accompanying to cooperative parenting, which prevents the effects on the child's development. In the practical part I chose the method of qualitative research, which shows the effectiveness of specific techniques that help parents to cooperative parenting. The The bachelor thesis provides an insight to social workers on the issue and techniques in working with clients of this target group.

Obsah

Anotace.....	6
Abstract	7
ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 Rodina a její vliv na dítě	10
1.1 Pojem rodina.....	10
1.2 Role otcovství a mateřství	11
1.3 Faktory ovlivňující funkčnost rodiny	13
1.4 Rodičovství i po rozpadu manželství či partnerství.....	14
2 Rozvod či rozpad manželství	15
2.1 Rozvod manželství	15
Graf 2. Příčiny rozpadu manželství za rok 2019	16
.....	17
2.2 Nesezdané soužití	17
Podíl dětí narozených mimo manželství	18
2.3 Bývalí partneři v konfliktu	19
2.4 Překážky rodičů vůči zdravému rodičovství	20
3 Dítě a rozvod	21
3.1 Postavení dítěte v průběhu rozvodu i po něm.....	22
3.1.1 Negativní dopady konfliktního rozvodu či rozchodu rodičů na dítě.....	23
Problémy ve škole	25
Psychosomatika.....	25
Syndrom zavrženého rodiče	26
4 Postupy práce s rodiči v konfliktním rozchodovém či porozchodovém období	27
4.1 Cochemská praxe.....	27
4.2 Formy doprovázení rodiny v konfliktní situaci	28

4.2.1	Edukace rodičů	29
4.2.2	Asistovaný kontakt	29
4.2.3	Asistované předávání	30
4.2.4	Rodičovské konzultace	30
4.3	Možné techniky v práci s rodiči v konfliktním rozvodu i po něm	31
5	VÝZKUMNÁ ČÁST	37
5.1	Cíl výzkumu a výzkumné otázky	37
5.2	Popis výzkumných metod.....	38
	Zdůvodnění výzkumu.....	38
5.2.1	Metoda kvalitativního výzkumu.....	38
5.2.2	Popis techniky sběru dat.....	39
5.3	Výzkumný soubor.....	39
5.3.1	Etika výzkumu.....	40
5.4	Zpracování dat	41
6	Prezentace výsledků	41
6.1	Kategorie zpracovaných dat	41
6.1.1	Limity rodičů.....	42
6.1.2	Fáze konfliktu.....	43
6.1.3	Techniky v praxi.....	44
6.1.4	Posun v komunikaci	51
6.2	Zodpovězení výzkumné otázky	52
	ZÁVĚR.....	54
	Seznam použité literatury	56
	Seznam příloh.....	62

ÚVOD

„V posledních letech přibývá poznatků, že nejlepší cestou, jak pomoci dětem, je posílení celé rodiny (Zakouřilová, 2008, s. 29).“

Dnešní model rodiny je silně orientovaný na emoční a citovou rovinou prožívání. Lidé vstupují do vztahu na základě vytvoření citů k druhému člověku či je pro něj minimálně něčím zajímavý. V dřívějších letech, a nejedná se o tak dlouhou dobu, rodiny často vznikaly a následně držely pohromadě zejména z pragmatických důvodů, kdy byl hlavní důvod spojen v první řadě s uspokojením základních biologických potřeb, které souvisely s finanční stránkou věci. Argument je jednoduchý, lidé se soustředili zejména na přežití každého člena v dané rodině. Aktuálně mají rodiny mnohem větší možnosti, kterým směrem se rozhodnou vyvíjet. Pozornost lidí se přestala zaměřovat na uspokojování pouze biologických potřeb, jelikož je v dnešní době mnohem víc možností a prostředků, jak zajistit tyto základní potřeby, naopak se začala soustředit na uspokojování potřeb především psychosociálních, které jsou úzce spojené s těmi citovými. Nicméně co se stane ve chvíli, kdy je uspokojování citových potřeb opomíjeno?

V dnešní době je rozvod každodenním procesem společnosti a tím se stává problematikou, které je potřeba věnovat pozornost ze strany nejen sociální práce, ale i širší veřejnosti, a to zejména ve chvíli, kdy dítě ovlivňuje rozvod rodičů v negativním slova smyslu. Z mé vlastní zkušenosti, se konflikt rodičů vzniklý v důsledku rozvodu, může stát procesem, kterým se rodiče zabírají nejenom určitý čas, ale může se proměnit v podstatně dlouhé období v životě dítěte. Jeho vývoj ovlivňuje prostředí, ve kterém vyrůstá a kdo ho v něm vychovává. Následně se úsek, ve kterém vyrůstá během dětství, promítá v dospělosti. Každá lidská bytost má ve svém životě potřebu lásky a citové vazby s těmi nejbližšími. Jedná se o přirozený pud každého z nás. V období konfliktního rozvodu je tato citová rovina rodiči vůči dítěti opomíjena a nenaplnována, to následně v dítěti zanechává následky, kterých si všímáme často až v dospělosti. A to ve chvíli, kdy navazuje vztahy s ostatními lidmi. Děti, které procházejí v raném dětství traumatem rozvodu rodičů se těžko učí navazovat vztahy s ostatními, a to může následně vést k patologickému chování, které může být ve společnosti zdrojem nepříznivé situace jedinců. Důvodem je to, že jejich citová rovina nebyla dostatečně uspokojena v dětství a tím sami nevědí, jak ji poskytovat v interakci s druhými lidmi. Tím se dostáváme k mé hlavní myšlence celé závěrečné práce.

Pokud se tedy ošetří celý rodinný systém, to znamená, že rodiče budou za pomoci odborníků pracovat na kooperativním rodičovství, které vede k naplňování veškerých potřeb dítěte, ale zejména těch v citové rovině, bude mít daný jedinec možnost v dospělosti lépe zapadnout do společnosti a vyhnout se tak patologickému chování. Takový vzorec chování si následně přebírá a předává ho v budoucnosti zase vlastním dětem. S dnešním dnem pomalu přibývá nových projektů a organizací, které se zabývají danou problematikou. Nicméně se stále jedná o malé množství, které by bylo přímo zacílené na posílení kooperativního rodičovství. Předmětem mé závěrečné práce je hlavně danou problematiku přiblížit, aby se více dostala do podvědomí jak obyčejných lidí, tak odborníků v profesi sociální práce. Závěrečná práce nabízí pohled rodinám v konfliktu na možnosti řešení jejich problémů vzniklých důsledkem rozvodu či rozchodu a zároveň také sociálním pracovníkům či odborníkům ukazuje, co je účinné při práci s rodinami v konfliktu.

V první části bakalářské práce se věnuji teoretické části, kde popisuji problematiku rozvodu a jeho následné dopady na vývoj dítěte. Dále popisuji, jakým způsobem jsem sbírala a zpracovávala získaná data pro výzkum, pro který byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. V konečné části jsou shrnuty výsledky výzkumu a popis jeho možného využití v sociální práci. Od začátku studia jsem zastávala názor, že rodina je nejdůležitějším systémem ve společnosti, od kterého se odvíjí velká část našeho cítění, jednání a chování v interakci s okolím. Se zkoumaným jevem jsem se setkala na praxi ve třetím ročníku studia, kde se stal mojí motivací pro psaní bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina a její vliv na dítě

Rodina je klíčovým pojmem pro tuhle bakalářskou práci, je tedy důležité tento pojem vymezit. Je obecně známo, že rodina je sama o sobě nejstarším prvkem, který je nejen součástí společnosti, ale společnost hlavně utváří. Kapitola okrajově popisuje, jaká je její podstata, funkce, jakým způsobem se rodina vyvíjela a jaký má vliv přímo na dítě a jeho vývoj.

1.1 Pojem rodina

Rodina je v základním pojetí skupina osob, které jsou mezi sebou provázány příbuzenskými vztahy (Giddens, 1999, s. 156). Mezi jednotlivými osobami, v takové skupině, může vzniknout příbuzenský vztah několika způsoby a to sňatkem, pokrevními vazbami ze strany otce či matky nebo adoptí dítěte (Giddens, 1999, s. 156). Zároveň dospělé osoby v této skupině mají zodpovědnost za výchovu svých dětí v ní (Giddens, 1999, s. 156). Moderní rodinná politika považuje rodinu za skupinu lidí, kteří společně bydlí (Poláková, 2005, s. 344). Jsou to: „*Hospodařící manželé či partneři s dítětem nebo dětmi, nebo pouze jeden rodič s dítětem nebo dětmi (Poláková, 2005, s. 344).*“ Padmos (2005, s. 11) považuje skupinu lidí za rodinu až ve chvíli, kdy se partnerům narodí dítě nebo jeden z nich do společného soužití dítě přivede.

Z mého úhlu pohledu není důležité, zda je rodina s dítětem pokrevně provázaná, jedná se o homosexuální pár nebo se rodiče vzali či nevězali. Dle mého názoru je rodina důležitá zejména pro dítě, kterému by měla zajistit naplnění citových potřeb. Jak ale můžeme vidět, podle literatury je dítě nedílnou součástí vzniku rodiny dnešní doby. Je proto také důležitý způsob jeho výchovy v rodině. Způsob výchovy rodičů a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, má poté vliv na jeho psychosociální vývoj. „*Psychický vývoj dítěte je úzce spojen s jeho vývojem somatickým a sociálním, zejména v mladším věku, kdy tyto oblasti nelze oddělovat (Mpsv, Orientační hodnocení psychického vývoje., s. 4).*“ Aby byl zajištěn zdravý psychosociální vývoj dítěte, je potřeba, aby mu rodina zajistila konkrétní funkce, které nám popisuje odborná literatura.

Rodina zahrnuje funkce biologické, ekonomické, výchovné a sociální (Poláková, 2005, s. 345). V souladu s biologickou funkcí zajišťuje rodina reprodukci člověka a celé společnosti (Stašová, 2001, s. 79). V tomto smyslu je rodina pro celkovou společnost velmi důležitá a hlavně přínosná. Je její neoddělitelnou součástí. Zároveň rodina poskytuje svým členům péči o zdraví, učí je morálním hodnotám a návykům (Stašová, 2001, s. 79). Snaží se vytvářet bezpečné prostředí pro vývoj dítěte (Stašová, 2001, s. 79).

Zastávám názor, že pocit bezpečí je pro dítě podstatným prvkem v jeho zdravém vývoji. V období, kdy se rodiče rozvádějí či rozcházejí, dítě o tento pocit bezpečí ve většině případů přichází.

Pro dítě samotné je rodina prvotním vzorem v jeho vývoji, se kterým se setkává a následně modeluje jeho výchovný vzorec a vztahy mezi ním a ostatními jedinci ve společnosti (Poláková, 2005, s. 345). Zakouřilová (2008, s. 30) zase zdůrazňuje: „*Rodina je pro dítě místem, kde se učí základům sociální interakce, získává první zkušenosti, formuje se jeho sebepojetí a vytváří si vztahy i postoje k okolnímu světu.*“ V důsledku rozvodu se rodina stane neúplnou, což znamená, že výchovu dítěte zajišťuje pouze jeden rodič (Mühlpachr, 2008, s. 149). Proto si myslím, že to, jaký výchovný vzorec dítě od svých rodičů pojímá, následně ovlivní jeho jednání v interakci s okolním světem a lidmi v něm. Jakou roli tedy zastávají rodiče v životě dítěte?

1.2 Role otcovství a mateřství

Většina žen se ztotožňuje s instinktem mateřství (Mareš, 2006, dle Grundělová, 2018, s. 43). Role mateřství úzce souvisí s názorem širší společnosti, protože právě aktuální seskupení společnosti udává, jak by mělo „správné“ rodičovství vypadat (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 59). Ženy se poté často přirozeně potýkají s obavou, aby byly dobrými matkami a naplňovali tak představu vytvořenou společností (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 59). Kulturní stereotypy nám ukazují, že role matky je úzce spojena se stereotypem ženy obecně. (Ridgeway a Correll, 2004, s. 687).

Stejně tak pokud mluvíme o otcovské roli, neexistuje jedna jediná definice mužského chování, která by byla ve všech časových rovinách a zemích stejná (Šmídová, 2003, s. 158). To je dáno tím, že společnost se neustále proměňuje, tudíž se proměňuje i role mužů v otcovství (Grundělová, 2018, s. 44). Rodičovská role zahrnuje primární zodpovědnost opatrovníka za nezletilé dítě. Z tohoto pohledu jsou oba dva rodiče „matkové“ do doby, než je dítě plně samostatné (Šmídová, 2003, s. 157). Označení „matkové“ poukazuje obzvlášť na otce, kteří

jsou schopni postarat se o své dítě a domácnost v plném rozsahu se vším, co to obnáší (Šmídová, 2003, s. 157). Přítomnost otce v rodině a jeho péče o dítě, je velmi důležitá, jelikož je pro dítě přínosem v jeho rozvoji (Zierhutová, 2006, s. 91). Působí jako vzor pro dítě a tím podporuje rozvoj jeho inteligence (Zierhutová, 2006, s. 91). Absence otců u dívek vyvolává nemožnost zkoušet své probouzející ženství a u chlapců napodobovat, aby utvářel své mužství (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 65). To poté může vyvolat problém ve vytváření vlastní identity dítěte.

Z mého úhlu pohledu se doba proměňuje a dnešní společnost od mužů očekává, že budou jak živiteli, tak zároveň tím, kdo pomáhá v domácnosti. Také se od nich očekává emocionální opora ve všech směrech ženě i dítěti. Došla jsem k závěru, že důvodem pro takové smýšlení není jen boj za genderovou rovnost, ale taky silně „pro děcky“ orientovaná společnost, kdy se společnost dnešní doby silně zaměřuje na potřeby dítěte. Z mého okolí mohu vyzorovat, že spousta otců si bere rodičovskou dovolenou a stará se tak o dítě, zatímco matka chodí do práce. Z mého úhlu pohledu, je to velká výhoda dnešních otců, kdy se jim dostává rozsáhlejší důvěry a angažovanosti, co se týče výchovy dítěte. Ve chvíli, kdy přichází rozvodová či rozchodová situace, mohl by mít otec díky tomuto fenoménu větší šance na prosazení například střídavé péče. Tím se dostáváme k tomu, že je celkový proces rozpadu rodiny pro dítě o něco snadnější a méně traumatizující, jelikož bude mít vyšší šance být ve styku s biologickým otcem, který má nevyhnutelný podíl na vývoji dítěte a vytváření jeho identity.

Genderová nerovnost

Téma genderové nerovnosti je v dnešní době mnohem víc rozklíčované a za její rovnost se snaží bojovat více lidí. Dle mého názoru může být často spojena se vzniklými problémy v rodině, které mohou vést k rozpadu manželství či partnerství. Následně přerůstají v problémy, které jsou součástí rodičovství i po rozpadu partnerství. Co je tedy vůbec genderová nerovnost?

Dle Bem (1993, s. 2) existují ve společnosti tzv. genderová skla, které jsou zakotvena v kulturních diskurzích. Muž a jeho úhel pohledu je v očích společnosti stavěn do popředí světového pohledu (Bem, 1993, s. 2). Tím je mužské pohlaví nadřazené tomu ženskému. Výzkum Gřundělové (2018, s. 48) ukazuje, že ženy klientky jsou z pohledu pracovníků považovány za bezradné, zatížené péčí a více se zapojují do řešení nepříznivé situace rodiny. Naopak muži klienti zastávají názor, že si se situací dokáží poradit sami, nepotřebují odbornou pomoc a často jsou v řešení nepříznivé situace neangažovaní (Gřundělová, 2018, s. 48).

Z vlastní zkušenosti, kterou jsem získala na praxi, mohu říci, že jsem se velmi opětovaně setkávala s muži klienty, kteří měli nedůvěru vůči institucím a organizacím. Tam, kde jsem praxi absolvovala se vyskytoval vyšší počet ženských elementů než těch mužských. V práci

s klienty a použití různých technik se záměrem snížení dopadu konfliktu vzniklého rozvodem na dítě, bylo ve spojitosti s navázáním důvěry s mužskými klienty mnohem náročnější jak časově, tak psychicky. Tím se prodlužovala i doba, kdy rodič došel do bodu, který mu pomohl pochopit, že je ve svém rodičovském přístupu potřeba něco změnit. To je dle mého názoru zároveň spojené s prohlubováním negativních dopadů na dítě. Bylo by pro klienty lepší, kdyby se pracovníci v práci s rodinou řídili genderovou rovností a pracovali v páru tak, aby jeden pracovník byl muž a druhý žena. Zároveň beru na vědomí, že je nedostatek mužských odborných pracovníků, kteří by se zaměřovali na danou cílovou skupinu. V další kapitole popíši, které faktory mohou ovlivňovat rodinu a její fungování.

1.3 Faktory ovlivňující funkčnost rodiny

Jak už je zmíněno v předešlé kapitole, nelze zhodnocovat, který model rodiny je ten nejvíce funkční, ať už se jedná o rodinu úplnou nebo neúplnou. Rodinný systém se neustále proměňuje napříč okolními vlivům společnosti. Existuje však několik faktorů, které funkčnost rodiny ovlivňují. Tyto faktory mohou dle mého názoru napomoci k lepšímu fungování rodičovství ve chvíli, kdy se rodiče nemohou dohodnout na způsobu komunikace, která je spojena s výchovou dítěte, s jeho péčí nebo zvládnutím určité náročné situace.

Faktory, které ovlivňují funkčnost rodiny a rodičovství samotného, jsou zejména individuálně podmíněné v rysech osobnosti daného jedince (Výrost a Slaměník, 1998, s. 328). To znamená, že každý člen se dívá na situaci v rodině jinak. Jeden z rodičů ji může hodnotit pozitivně a druhý zase negativně (Výrost a Slaměník, 1998, s. 328). Osobnostní rysy se vztahují spíše k partnerským nesrovnalostem než k dané problematické situaci (Výrost a Slaměník, 1998, s. 328). Stresové situace v rodině mohou nastat zejména v přechodných etapách života jako například narození dalšího dítěte, jeho nástup do školy nebo vážné onemocnění jednoho z členů rodiny (Sobotková, 2001, s. 31). V přechodných etapách je důležitá adaptabilita rodiny, aby se přizpůsobila procesním nárokům dané situace (Sobotková, 2001, s. 31).

Dle mého názoru často rodiče přichází do konfliktu ve chvíli, kdy přichází důležitá změna v životě dítěte. Jakmile partnerský vztah mezi rodiči skončil, často mají každý z nich odlišný pohled na způsob zvládnutí takové změny. Dále je důležitá autonomie jedince (Sobotková, 2001, s. 32). Každý z členů rodiny by se měl minimálně omezovat v aktivitách, ve kterých se chce daný jedinec realizovat, to je předpoklad pro kvalitní vývoj každého jedince (Sobotková, 2001, s. 32). To se samozřejmě mění v průběhu vývoje. Jinou míru autonomie budeme poskytovat batoleti nebo dospívajícímu dítěti (Sobotková, 2001, s. 32).

Z mého pohledu je na druhou stranu důležité, aby se při seberealizaci každý z rodičů stále ohlížel na potřeby dítěte a zvažil tak důsledky svého jednání, jelikož je to jeho povinnost. Každá rodina by měla mít jasně dané hranice, které členové rodiny navzájem respektují (Sobotková, 2001, s. 33). Díky vývojovým etapám dochází k nově vymezeným pravidlům, cílům a zároveň se průběžně přerozděluje moc členů rodiny (Baštecká a Goldmann, 2001, s. 175).

Došla jsem k závěru, že v zásadních etapách života rodiny je důležité rodičům nastavit „zrcadlo“, které jim pomůže pochopit úhel pohledu a motivy jednání každého z nich, což je může vést ke kooperativnímu rodičovství. Také je dle mého názoru správně, aby byli rodiče konfrontováni se skutečností, která se v jejich životech odehrává. Potom už záleží, jestli jsou na pravdu připraveni nebo ji vůbec chtějí vidět. Od takového stavu myslí se následně odvíjí motivace klienta a celková spolupráce s odbornými pracovníky. Nicméně i v takové fázi jsou rodiče stále rodiči a jejich jednání ovlivňuje vývoj společného dítěte.

1.4 Rodičovství i po rozpadu manželství či partnerství

U rodičů, kteří prochází procesem rozvodu nebo jsou v porozchodové fázi, je velmi důležité, aby jim bylo připomenuto, že jejich partnerství sice skončilo, nicméně rodičovství stále pokračuje. Jejich trvalý rodičovství je stěžejním bodem pro zdravý vývoj dítěte.

Rodičovství je zcela nezrušitelné. Tuto skutečnost máme ukotvenou v Občanském zákoníku Sb. 89/2012 - § 855, kdy nám jeho znění říká: „*Rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem práva a povinnosti, kterých se nemohou vzdát. Zároveň nám zákon říká, že tyto povinnosti jsou spojeny s osobností dítěte (Občanský zákoník, 2012).*“ Po rozvodu či rozchodu tudíž není možné, aby se rodič zřekl vlastního dítěte a odpovědnosti za zdravý vývoj jeho osobnosti. Rodič může rodičovství zapřít nebo potlačit, nicméně je neodepsatelné (Matějček a Dytrych, 1992, s. 5). Nese s sebou odpovědnost, která zahrnuje zdravý vývoj dítěte, což mu napomáhá k jeho hladkému průběhu při zařazování do společnosti (Matějček a Dytrych, 1992, s. 5).

Nicméně mi praxe říká, že realita je častokrát opačná. Rodiče z 90 % sledují vlastní záměr a potřeby dítěte jsou na posledním místě. Každá rodina je zároveň založena na jiných hodnotách a osobnostních rysech, které si určuje sama. Dle Baštecké a Goldmanna (2001, s. 177) v dnešní společnosti nenajdeme pouze jeden ustálený model zdravě fungující rodiny, jelikož každá má vlastní rodinnou identitu.

Je těžké popsat jediný model zdravého rodičovství, nicméně kompasem zdravého rodičovství je z mého pohledu jednoznačně šťastné a zdravé dítě vyrůstající v bezpečném

prostředí, které musí být zajištěno oběma rodiči. Jak tedy alespoň vypadá ideální obraz zdravého a kooperativního rodičovství?

Takové rodičovství po rozvodu či rozchodu partnerství, které má dobrý vliv na vývoj dítěte, by mělo mít několik zásad. Rodič by měl zachovat pozitivní obraz druhého rodiče, zachovat si vědomé rodičovství, neprogramovat dítě vůči druhému rodiči, zabránit podplácení dítěte, dávat si pozor při výběru nového partnera, zařídit styk s druhým rodičem a tento styk nanejvýš podporovat (Matějček a Dytrych, 1992, s. 4-11). „*Pozitivní/zdravé rodičovství je chování rodičů, založené na nejlepším zájmu dítěte, které je výchovné, posilující, nenásilné, bezpečné a poskytuje uznání a vedení včetně stanovení mezí umožňujících plný rozvoj dítěte (Mpsv, 2011, dle Aperio, [online]).*“

2 Rozvod či rozpad manželství

Naopak nekooperativní rodičovství po rozpadu partnerství může vzniknout v důsledku náročného rozvodového procesu. V kapitole tedy popisují, jak probíhá proces rozvodu a jakým způsobem se k němu v dnešní době přistupuje ze strany širší veřejnosti. Také přiblíží fenomén dnešní společnosti nesezdaného soužití, a jaký vliv mají tyto procesy na dítě.

2.1 Rozvod manželství

„Když přichází na rozvod, bez rozporu se jedná o bolestný proces v životech všech zúčastněných. Rozum jde totiž stranou a nastupují emoce.“ (Bakalář a kol., 1996)

Dle Matouška (2008, s. 182) je rozvod právním úkonem, které ukončuje manželství a zanikají jím práva a povinnosti, které manželé měli k sobě navzájem. Beru ale na vědomí, že se jedná pouze o definici rozvodu, nicméně pro mnoho rodičů je rozvod mnohem složitějším procesem než pouze ukončením manželství, kterým zaniknou práva a povinnosti. Opět se odkazují na praxi, ve které povinnosti vůči bývalým partnerům jako rodičům stále přetrvávají. V procesu rozvodu rodiče vynakládají velké množství vlastní energie a přirozeně se z něj snaží všemi silami vyjít co nejméně postihnutí (Matějček a Dytrych, 1992, s. 4). Velmi často soustředí čas a energii na vlastní problémy a k potřebám dítěte jsou o mnoho méně vnímaví (Matějček a Dytrych, 1992, s. 4). V rozvodovém období, jak popisuje Kratochvíl (2009, s. 221), může rodičům pomoci terapeut, aby se dokázali naučit ovládat vlastní emoce a vyřešili konflikt spojený s rozvodem, pokud možno kooperativně, a s co největším ohledem na dítě (Kratochvíl, 2009, s. 221).

Dle mého názoru bude zraněný rodič potřebovat aspoň krátký časový úsek, aby se dostal z vlastních problémů a následně tak mohl dítě znovu věnovat plnou pozornost, co se týče jeho potřeb. Otázkou však zůstává, jakou pozornost a péči rodiče vynakládají pro své dítě ve chvíli, kdy se jedná o konfliktní rozvod. V takových chvílích by měli rodiče z mého úhlu pohledu vyhledat odbornou pomoc, kdy je odborník doprovází konfliktním rozvodem a snaží se zmírnit dopad traumatu z něj nebo zamezit jeho prohloubení, aby byl pro dítě a všechny zúčastněné co nejnositelnější. Z vlastní zkušenosti z praxe, kterou jsem absolvovala v organizaci Náruč dětem, která se zabývá danou problematikou, mohu říci, že rodiče často vynakládají přílišnou míru pozornosti směrem ke vzniklému sporu a dítě používají jako „zbraň“ vůči druhému rodiči nebo úplně naopak opomíjí potřeby dítěte a neuvědomují si následky nepřátelského rozporu, který mezi nimi jako rodiči probíhá.

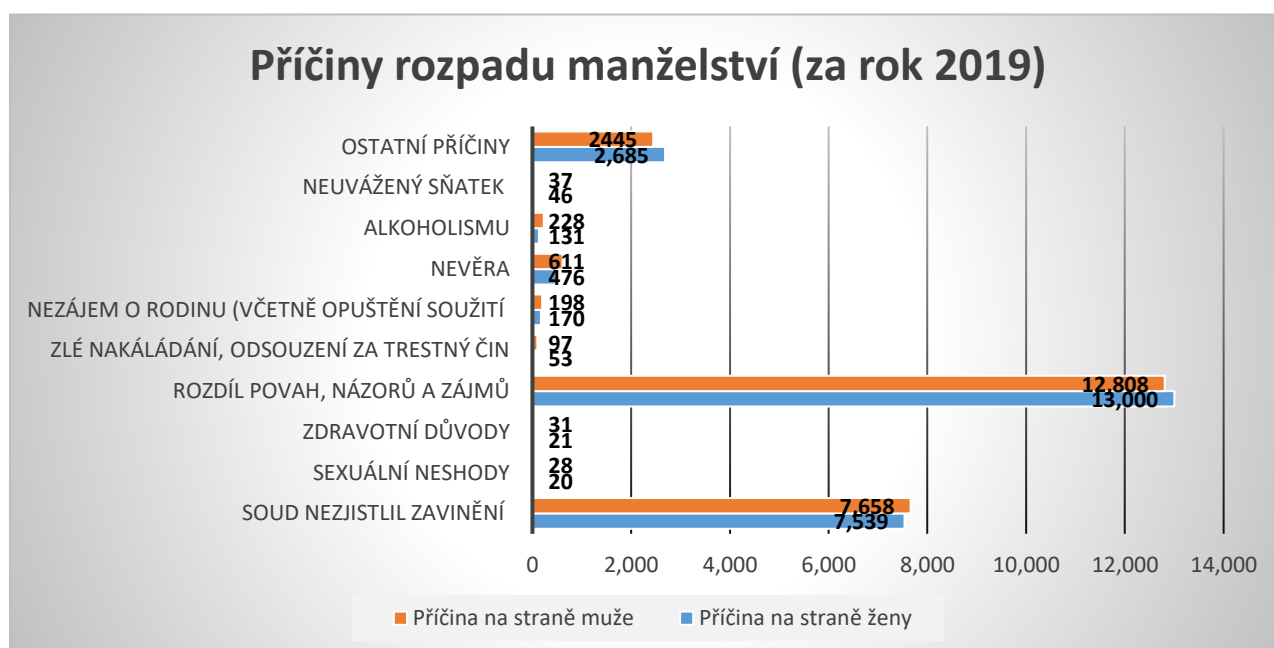
Někteří manželé mohou tento proces brát pouze jako nepříjemnou situaci plnou negativních chvílí (Everett a Volgy Everett, 2000, s. 29). Nicméně je důležité, aby si uvědomili, že tímto procesem ovlivňují i další generace rodinných příslušníků (Everett a Volgy Everett, 2000, s. 29). Ve chvíli, kdy porozumí co největší počet členů rodiny, co manžele přivedlo do rozvodové situace, je možné dosáhnout zdravého rozvodu (Everett a Volgy Everett, 2000, s. 29). Jedná se o fáze citového odpoutání, rozvíjení nových citových vazeb, a hlavně stanovení nových rodičovských rolí (Everett a Volgy Everett, 2000, s. 29). Je stěžejní pochopit, že mezi rodiči skončilo partnerství, nicméně rodičovství přetrvává (Matějček a Dytrych, 1992, s. 4).

Z mého pohledu, pokud je spor příliš hluboký, pro rodiče by bylo účinnější, aby vyhledali individuální odbornou pomoc a teprve následně začali pracovat na kooperativním rodičovství. Spor mezi rodiči totiž často přetrvává z důvodu, že mezi sebou mají nevyřešenou minulost. V takové chvíli je pro pracovníky velmi těžké vést rodiče ke kooperativnímu rodičovství. Dle mého názoru by se danému tématu měla věnovat větší pozornost, protože se v současnosti lidé rozvádí denně. Rozvod se stal v poslední době obvyklým a častějším východiskem manželských krizí (Gradková, nedatováno, s. 7). Je to důsledek vzniklého rozvratu v manželském vztahu mezi partnery. Co je tedy nejčastější příčinou rozpadu manželství?

Graf 2. Příčiny rozpadu manželství za rok 2019

Graf nám jasně ukazuje, že jedna z nejčastějších příčin rozvodu je rozdílná povaha, názory a zájmy partnerů. Často se tak může stát, že se rodiče neshodují ani ve způsobu výchovy

společného dítěte. To může vyvolat obrovský konflikt mezi rodiči, kdy následně taková situace vyvolává v dítěti chaos, zmatení a ztrátu bezpečného prostředí.



Graf 1 Příčiny rozpadu manželství za rok 2019 (zdroj: ČSU)

Dle mého názoru se některé páry snaží předejít rozvodovému procesu tím, že raději zvolí cestu nesezdaného soužití. To však neznamená, že proces rozchodu je pro dítě méně bolestný. Další kapitola přiblíží tento fenomén, který se v dnešní společnosti velmi rozšířil.

2.2 Nesezdané soužití

Rodiče, kteří se rozhodli pro nemanželský svazek se za předpokladu, že se mezi sebou domluví na péči jejich dítěte, nemusejí obracet na soud (Aperio, 2021 [online]). Ve chvíli, kdy jsou představy rodičů rozdílné a například jeden z nich zabraňuje styku s dítětem druhému rodiči, mohou žádat o soudní rozhodnutí (Aperio, 2021 [online]).

Napříč celospolečenským změnám, klesla sňatečnost a začala vznikat partnerství, která přestala být založena na pragmatickém myšlení a zaměřovala se spíše na citovou stránku (Možný, 2008, s. 23). I když se tento trend rozšiřuje, stále je nadbytek úplných rodin založených na manželství (Mpsv, zpráva o rodině, 2020, s. 55). Nicméně existuje malé množství dat, které by zaznamenávaly počet nesezdaných soužití (Mpsv, zpráva o rodině, 2020, s. 55). I v nesezdaném soužití mohou nastat psychologické a sociální problémy při rozchodu stejně jako u rozvodu, nicméně nemá v takové chvíli právní charakter (Kratochvíl, 2009, s. 222). „Z analýz

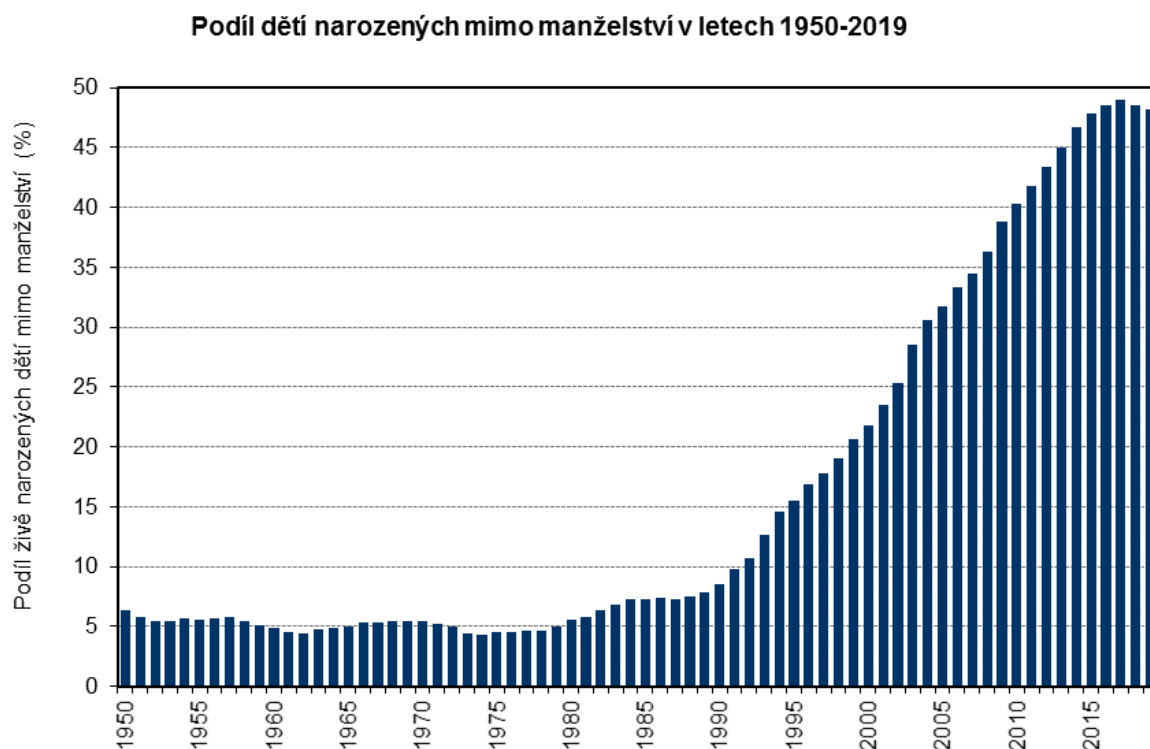
vyplývá, že nesezdané soužití je v porovnání s manželstvím méně stabilní a trvá v průměru kratší dobu. (Andersson, 2004; Dourlein, Liefbroer, 2006; Žilinčíková, 2017, dle Mpsv, zpráva o rodině, 2020, s. 56).“

Po prostudování odborné literatury tedy mohu tvrdit, že je nesezdané soužití rodičů pro dítě, které se v něm narodilo, více ohrožující, jelikož představují vyšší riziko dřívějšího rozpadu partnerství a rodiny. Z toho vyplývá, že hrozí častější a dřívější absence jednoho z rodičů. To z mého pohledu může vést ke konfliktnímu vývoji událostí ve výchově rodičů ve spojení s vývojem dítěte. A proč je důležité věnovat pozornost i nesezdaným soužitím? Jelikož počet narozených dětí v něm není malý. Následně představím graf, který zaznamenává nárůst narozených dětí v nesezdaném soužití za posledních roky.

Podíl dětí narozených mimo manželství

Graf 1. podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2019.

Graf znázorňuje nárůst narozených dětí mimo manželství zejména po roce 2000. Rapidní nárůst můžeme vidět od roku 2005, kdy se stávají rodiny s dětmi bez manželského svazku dvou partnerů ve společnosti typickým modelem.



Graf 2 podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2019 (zdroj: ČSU)

„Rozvod manželství svých rodičů zažívá přibližně 23 tisíc dětí ročně, počet dětí, kterým se rozpadla rodina, by byl v případě dostupnosti údajů o rozpadech nesezdaných párů jistě výrazně vyšší (Mpsv, zpráva o rodině, 2020, s. 56).“

2.3 Bývalí partneři v konfliktu

Po rozvodu, i během něj, přicházejí změny v životech obou partnerů. V případě, že zůstávají rodiči, musí počítat s tím, že budou nadále v kontaktu. Potřeba msty jednoho z partnerů, který je ztrátou vztahu víc postihnut, může pomoci vyhnout se depresi, nicméně znemožňuje kooperativní rodičovství (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 97).

Rozhodnutí ukončit manželství nebo partnerství většinou přichází ze strany pouze jednoho partnera (Matoušek, 1993, s. 108). Partner, který je obeznámen s touto skutečností, často vyhledává odbornou pomoc a je těžké druhého partnera, který rozhodnutí učinil, přimět, aby pomoc vyhledal také (Matoušek, 1993, s. 108).

Moje vlastní zkušenost z praxe mi říká, že ve chvíli, kdy se celý proces stane konfliktním pro oba dva rodiče, vyhledává často pomoc ten rodič, který učinil rozhodnutí se rozvést. Důvodem je to, že ublížený rodič je ztrátou vztahu raněn, vyžaduje se kompenzace a často jedná v emocích. Snaží se dítě používat jako nástroj pomsty. Varianty jsou různé. Ve chvíli, kdy přichází problémy spojené s rozvodem a situace se stává nepříznivou, vyústí ve v zabraňování styku mezi rodičem a dítětem, začnou se rodiče obracet na odbornou pomoc (Mikulková, nedatováno, s. 26). Velmi často je odborná pomoc rodičům doporučena, ale i nařízena soudem (Mikulková, nedatováno, s. 26).

Zastávám názor, že společná terapie pomáhá rodičům naučit se mezi sebou komunikovat s respektem a předávat si navzájem dostatečně potřebné informace o dítěti, aby jejich společné rodičovství bylo kooperativní a mělo dobrý vliv na vývoj jejich dítěte. Rodičovství už je nezrušitelné a hlavní účastník, který celým procesem trpí nejvíce, je společné dítě. Pokud o tom mluvíme v dlouhodobějším měřítku, dítě si trauma může přenést do vlastního vzorce chování a v pozdějším věku či dospělosti mít problémy s navazováním vztahů s ostatními lidmi.

Bývalí partneři v konfliktu se ve svém výkladu jejich společné minulosti nebo současné situaci navzájem často negativně vykreslují (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 99). Zvýší se počet vzpomínek na negativní situace s partnerem a nefunkčnost jejich vztahu. Odborný pracovník se v této chvíli dostává do pozice posluchače, ale nenechává rodiče mluvit mezi sebou (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 99). Jeho úkolem je snaha, aby celé sezení probíhalo co nejhladčeji, tzv.

facilitovat (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 99). Rodiče jsou v těchto chvílích vůči sobě nepřátelští a nechtějí vidět dobré vlastnosti toho druhého. Často se drží svého jediného správného úhlu pohledu a dokola ho odůvodňují (Matějček, Dytrych, 1992, s. 7).

Dle mého názoru zdravé rodičovství stojí na vytváření bezpečného prostředí pro vývoj dítěte, aby neuneslo v budoucnu následky v důsledku náročného rozvodu rodičů. Odborníci se snaží rodiče vést k takovému rodičovství. Další kapitola popisuje, jak kooperativní rodičovství vypadá a jaké překážky vůči němu rodiče většinou mají.

2.4 Překážky rodičů vůči zdravému rodičovství

Rodiny, které jsou v procesu rozvodu či rozchodu rodičů, jsou zasáhnuty velkou mírou stresu a napětí (Zakouřilová, Práce s rodinami v rozvodové situaci, [online]). Efektivní komunikace mezi rodiči je v důsledku takového stresu, spojeného se soudními spory o výživné, úpravy styku či majetku, znemožněna (Zakouřilová, Práce s rodinami v rozvodové situaci, [online]). Ve chvíli, kdy tyto spory přerostou ve vážný spor v souvislosti s dítětem a rozvodem, často rodiče reagují genderově stereotypním způsobem (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 102). Matky argumentují svým mateřským porozuměním a otcové často svými právy, ale oba z rodičů přehlíží názor dítěte (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 102). Krizové situace se občas podaří řešit mimosoudními dohodami (Zakouřilová, Práce s rodinami v rozvodové situaci, [online]). Na ty existují různé techniky, které popíše v poslední kapitole. Napomáhají k tomu, aby si rodiče nevytvářeli z dítěte „zbraň“ pomsty (Zakouřilová, Práce s rodinami v rozvodové situaci, [online]). Je rozdíl mezi klienty, kteří přichází dobrovolně nebo na zakázku soudu (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 102).

Z mého pohledu má dobrovolný klient v první řadě silnou vůli něco změnit, protože jde někam, kam se mu nechce a v druhé řadě velkou motivaci, která je základním kamenem pro zapracování na změně v životním postoji, která je spojena s poskytnutím kvalitní výchovy jeho dítěti. Jak tedy probíhá takové sezení mezi rodiči a odbornými pracovníky?

Klienti často přichází v napětí a s očekáváním takovým, že na jejich rodičovství či dítěti budou pracovat zejména odborní pracovníci (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 102). Po tolika soudních rozporech bývá pro rodiče velmi těžké si navzájem naslouchat a k tomu ještě i terapeutovi (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 102). Terapeut se snaží sezení vést direktivně (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 102). To znamená, že klienty žádá, aby nechali jeden druhého navzájem domluvit, dává prostor oběma, omezuje vzájemné obviňování (Gjuričová a Kubička,

2009, s. 102). Dále se ptá na konkrétní rodičovské téma, které navrhuje a povzbuzuje, aby jej rodiče řešili (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 102).

Dle mého názoru by se mělo jednat zejména o téma, které se týká dítěte. Jakým způsobem se dítě staví ke změně, která vzniká na základě rozvodu rodičů a jaká bývá reakce rodiče?

Děti se často přiklání na stranu rodiče, se kterým žijí a tím je v častějších případech matka. V tom vidí otec zradu a buď o kontakt s dítětem ztratí zájem, nebo si ho naopak vynucuje rodičovskými právy (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 103). Takový způsob řešení dané situace rodičů, je dle mého názoru nejčastěji provázen strachem. Strachem z toho, že dítě rodič ztratí nebo nebude mít dostatečný podíl na jeho výchově. Dále se bojí manipulace ze strany druhého rodiče, chtěl by vést finanční prostředky na dítě, nebo jsou s druhým rodičem natolik v rozporu, že ho hodnotí jako nevhodného rodiče pro své dítě (Aperio, 2021, [online]). Což mohu z vlastní zkušenosti posoudit, že se děje na denním pořádku. Tím nejzásadnějším problémem je, že se rodiče zaměřují na své potřeby místo potřeb svého dítěte (Aperio, 2021, [online]). Nicméně cesta pro znovunavázání vztahu s dítětem zde zrovna nevede, proto jsou do spolupráce připojeni terapeuti, aby nedošlo k plnému zprětrhání vazeb mezi rodičem a dítětem (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 103). Další kapitola pojednává o tom, jaké problémy spojené s rozvodem rodičů u dítěte mohou nastat a kde v takové chvíli mohou vyhledat odbornou pomoc.

3 Dítě a rozvod

Ať rodiče chtějí nebo ne, jejich vzniklá situace v důsledku rozvodu, celkově změní život jejich dítěte. Dítěti se mění prostředí, ve kterém bydlí, stejně tak finanční situace, rodinný život a vztahy (Gradková, nedatováno, s. 44).

Nicméně z mého úhlu pohledu, pokud rodiče pokračují několik let v jejich nefungujícím manželství, jen kvůli jejich dítěti, může to mít na vývoj dítěte stejně negativní vliv, jako jejich rozvod či rozchod. V procesu rozvodu ve vývoji dítěte nastávají změny, kterým musí rodič přihlížet, jelikož je na něm dítě závislé a adaptovat se na ně i napříč bolestnému procesu rozpadu manželství. Ve chvíli, kdy mají rodiče zvědoměné tíživé chvíle celého procesu a snaží se pracovat na fungujícím rodičovství, přichází možnost zmírnit negativní následky v životě jejich dítěte (Gradková, nedatováno, s. 44). Drtivá většina rodičů si neuvědomuje, že jejich dítě, i když je malé, vnímá celý proces rozvodu či rozchodu. Dítě zažívá rozpad vlastního světa, který v něm vyvolávalo určitou jistotu (Matějček a Dytrych, 1992, s. 4). Často se chování dítěte poté

projevuje tak, že se stáhne do sebe a zažívá úzkost a napětí (Matějček a Dytrych, 1992, s. 4). Vymětal (2004, s. 109) také pojednává o tom, že schopnost každého z nás žít s druhými je dána především ranou dětskou zkušeností.

Což je dle mého názoru stěžejním bodem pro zdravý vývoj dítěte. Proto je důležité zaměřit se, v jakém prostředí a podmínkách dítě vyrůstá a jaká míra emocionální pozornosti se mu dostává. To se může odvíjet od postavení dítěte v procesu rozvodu.

3.1 Postavení dítěte v průběhu rozvodu i po něm

Tato kapitola popisuje perspektivu ze strany dítěte v procesu konfliktního rozvodu mezi rodiči. Je důležité popsat jeho úhel pohledu, abychom pochopili, jak se dítě v konfliktní situaci cítí a jakým způsobem je možné tuto skutečnost předat rodičům. Následně mohou rodiče pracovat na zmírnění dopadu rozvodu na dítě a to tím, že budou pracovat na kooperativním rodičovství. To nám sděluje, že ten, kdo hlavně bude muset pracovat na zmírnění dopadu v důsledku vzniklého konfliktu, jsou zejména rodiče.

Ve chvíli, kdy jsou rodiče v procesu konfliktního rozchodu/rozvodu manželství či partnerství, je v podstatě nemožné držet děti mimo dosah (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 65). Dítě najednou stojí na pomezí loajality mezi dvěma hlavními osobami v jeho životě (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 65). Vždy je konfrontováno s volbami, z kterých si musí zvolit, ale zároveň mu hrozí možnost ztráty (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 65). U dětí, které vyrůstají v neúplné rodině, obecně platí že: *„Mají v průměru víc poruch chování a příznaků psychického stresu, horší výsledky ve škole, nižší sebevědomí a víc obtíží ve společenském prostředí (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 66).“*

Jedna z variant postavení dítěte je taková, že rodiče udržují pravidelný kontakt s dítětem a daří se jim dítě nevztahovat do jejich rozvodové situace (Matoušek a Uhlíková 2010, s. 66). Zmíněná varianta je ideální pro dítě i rodiče a napomáhá k tomu, aby nevedla k rozporu mezi rodiči. Nicméně může nastat problém ve chvíli, kdy jeden rodič pomlouvá druhého během jeho nepřítomnosti a snaží se dítě dostat na svoji stranu (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 66). Dle Matějčka a Dytrycha (1992, s. 7) je popuzování dítěte jasný alarm pro pokračující nepřátelství mezi rodiči. Je důležité, aby si rodiče uvědomili, že i po rozvodu mají odpovědnost za zdravý vývoj dítěte. Trnka (dle Kratochvíl, 2009. s. 219) se zabýval výzkumnou studií, která ukazuje, že čím déle trvá spor rodičů a jeden z nich popuzuje dítě proti druhému, tím hůře je dítě schopno adaptace než děti z nenarušených rodin. Matoušek a Uhlíková (2010, s. 67) popisují další postavení, kdy je dítě stéblem poslední naděje. To znamená, že jeden z rodičů, který nepřijímá

skutečnost ztráty partnera a rozvodového řízení, kontaktuje druhého rodiče (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 67). Odkazuje se na dítě a hledá záminku, aby si mohlo s bývalým partnerem promluvit (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 67). Další variantou je, že se dítě stane prostředníkem a rodiče si předávají informace přes dítě, jelikož v důsledku jejich rozporu je jim znemožněna vzájemná komunikace (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 67). Zpočátku se dítě v této roli může cítit nekomfortně, nicméně si na ni může zvyknout a následně ji využívat a tzv. parazitovat na rodičích (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 67). V poslední variantě se dítě stává náhradním partnerem (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 67). Rodič, který je přidělen jako opatrovatel, má s dítětem intimní přátelský vztah a svěrujeme se mu se všemi důležitými rozhodnutími (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 67). Dle mého názoru je tato pozice pro dítě velmi nebezpečná, protože je stavěno do role dospělého.

Docházím k závěru, že u těchto variant hodně záleží, z jaké strany rodiče přišla iniciativa rozvést se a který z nich je po rozvodu zvolen pečující osobou dítěte. Rodič, který vidí své dítě méně, může být mnohem více frustrovaný a tím vzniká strach, že o dítě přijde. Tím se začne snažit všemožnými prostředky nepřijít o styk s dítětem a zajistit, aby figuroval v jeho životě. Možné varianty mohou zapříčinit konfliktní průběh celého procesu a hlavním traumatizujícím účastníkem je dítě. Negativní dopady celé situace na dítě nyní popíši v další kapitole.

3.1.1 Negativní dopady konfliktního rozvodu či rozchodu rodičů na dítě

Množství negativních dopadů rozvodu na dítě je velký, nicméně nemám kapacitu věnovat se podrobnému popisu, proto kapitola pouze pojednává o některých hlavních možných negativních dopadech rozvodu, o kterých vím, že se s nimi odborní pracovníci, kteří se zabývají danou problematikou, setkávají nejčastěji.

Dle Vojtíka, Machové a Břicháčka (1990, s. 16) se dítě rodí s určitým vlohy, které se však rozvíjí dle okolností a podmínek životního a zejména sociálního prostředí, ve kterém se dítě ocitá. Takové faktory zásadně ovlivňují vývoj jedince až do jeho dospělosti (Vojtík, Machová a Břicháček 1990, s. 16).

Dalším důležitým faktorem je dle mého názoru věk dítěte. V každém věkovém období se dítě s rozvodem vyrovnává jiným způsobem. Colorosová (2008, s. 108-114) popisuje prožívání dítěte v těchto obdobích, kdy už v děloze nenarozené dítě cítí utrpení matky, které může být zapříčiněno rozvodem. Kojenci žijí přítomností a vnímají, jaká panuje nálada (Colorosová, 2008, s. 108). Může cítit nepřítomnost jednoho z rodičů a reagovat na ni pláčem

či vztekem, následně se mohou projevit i somatické problémy jako zácpa nebo průjem (Colorosová, 2008, s. 108). Batolata mohou být v období rozvodu velmi nervózní ve chvíli, kdy jim jejich hlavní pečovateli na moment nevěnuje pozornost. Zároveň se jejich vývoj emocionálního vyjadřování zpozdí (Colorosová, 2008, s. 109). Děti v předškolním věku hledají vlastní identitu, což zahrnuje i jejich zkoumání rolí a vztahů v rodině (Colorosová, 2008, s. 110). Ztrátu prožívají silně a trápí je, že rodiče nežijí spolu. Taková forma prožívání se mění v nervozitu a smutek, který následně často zakrývají za agresivní chování a například šikanování jiných dětí (Colorosová, 2008, s. 110). U těchto dětí je to hodně spojené s psychosomatikou, kdy mohou mít v noci noční můry či se dokonce pomočovat (Colorosová, 2008, s. 111). Také přechod od jednoho rodiče k druhému je pro ně velmi náročný a mohou se vztekat před začátkem cesty, během ní nebo po návratu (Colorosová, 2008, s. 111). Děti od pěti do devíti let testují autoritu svých rodičů, proto negativní informace o rozvodu rodičů může jejich hněv tuto tendenci podpořit (Colorosová, 2008, s. 111). V takovém věku totiž začínají chápat důsledky rozvodu, a to v nich vyvolává strach z opuštění, chudoby, o budoucnost (Colorosová, 2008, s. 111). Děti od deseti do dvanácti let se snaží přijít na to, jak si poradit se svými bouřlivými emocemi (Colorosová, 2008, s. 113). Proto často v období rozvodu svůj hněv a zklamání nasměřují na jednoho z rodičů, kterého považují za zdroj rozpadu rodiny (Colorosová, 2008, s. 113). Dospívající jsou schopni porozumět rozvodu a často se tváří, že s rozvodem nemají nic společného (Colorosová, 2008, s. 114). V tomto období se může stát, že teenageři začnou rodiče v procesu rozvodu využívat a chtít po nich nesmyslné věci, nebo se také mohou dostávat do konfliktu se zákonem a k intimním vztahům se stavět cynicky (Colorosová, 2008, s. 113).

Jak už jsem zmínila, zaměřuji se na psychosociální potřeby dítěte, které jsou dle Vymětala (2004, s. 149) vázané na bezpečné zázemí a jistotu vztahu s rodiči. Základní psychosociální potřebou je bezpodmínečné přijetí ze strany nejbližších lidí a pozitivní vztah těchto osob (Vymětal, 2004, s. 149).

V procesu rozvodu se dle mého názoru tyto vazby mohou narušit v důsledku existujícího sporu mezi rodiči a tím také narušit kvalitní psychosociální vývoj dítěte, který ovlivňuje to, jak dítě bude v dospělosti vycházet s ostatními. „*U nejmenších dětí vnitřní stabilita závisí zejména na vztahu matky a otce k dítěti, z něhož si dítě vytváří základní postoj k druhým lidem i k sobě* (Vymětal, 2004, s. 149).“ Vědecký tým z Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého se zaměřil na zkoumání toho, jestli může trauma z dětství ovlivnit zdravotní stav života dospělého (Peřinová, 2021, [online]). Vědci se zaměřují na sběr dat od

lidí, kteří trpí depresemi, úzkostnými poruchami nebo některou z forem závislosti (Peřinová, 2021, [online]). V průzkumu potvrdilo 48,1 % respondentů emocionální zanedbávání, fyzické zanedbávání u 35,8 %, emoční týrání u 15,8 % a fyzické týrání u 11 % participantů (Peřinová, 2021, [online]). Z výzkumu celkově plyne, že lidé, kteří v dětském věku prožili trauma, ve kterém byli vystaveni zanedbávání či násilí, jsou v dospělosti náchylnější k nemocem, jako je hypertenze, ischemická choroba srdce či cukrovka (Peřinová, 2021, [online]).

Nejvyšší podíl odpovědí respondentů bylo spojeno s emocionálním zanedbáváním, které velmi jednoduše vzniká v důsledku probíraného rozvodu rodičů. Z toho důvodu je dle mého názoru důležité mu věnovat pozornost.

Všeobecnými znaky traumatu jsou: nadměrné rozrušení, stažení systému, disociace, pocity necitlivosti a uzavření systému (Levine a Klineová, 2012, s. 76). Popsané příznaky mají za následek pocit bezmoci a beznaděje (Levine a Klineová, 2012, s. 76). Zanedbání dítěte vzniká v důsledku věnované vysoké míry pozornosti rodičů procesu rozvodu nebo jejich nevyřízeným sporům (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 67). V té chvíli jde pozornost vůči dítěti jiným směrem. Závěrečná práce se zaměřuje zejména na citové zanedbávání. Jedná se o nedostatek náklonnosti rodiče k dítěti (Gradková, nedatováno, s. 48).

Problémy ve škole

Dítěti často upadá výkonost ve škole, která se odráží na jeho prospěchu (Matějek a Dytrych, 2002, s. 43). V důsledku dlouhotrvajícího stresu se v dítěti hromadí stres a úzkost, což vede k nesoustředěnosti (Matějek a Dytrych, 2002, s. 43). Rodiče takovou situaci často řeší tím, že se navzájem obviňují za špatnou výchovu toho druhého (Matějek a Dytrych, 2002, s. 43). Nicméně už se nedívají na problém do větší hloubky. Dítě ztrácí zájem o školu a chování chlapců, v důsledku dlouhodobé frustrace, doprovází agresivní chování (Matějek a Dytrych, 2002, s. 44).

Z mého úhlu pohledu rodiče nechtějí vidět pravdu, která ukazuje, že právě jejich konflikt způsobuje zmíněné problémy v životě dítěte.

Psychosomatika

Chvála a Trapková (2009, s. 27) definují psychosomatiku jako: „*Pojem označují nemoc, která se tváří tělesně, ale příčinou je psychický stav jedince.*“ Odborníci zabývající se danou problematikou, se u dětí opětovně setkávají se somatickými problémy, které jsou z lékařského hlediska nedefinovatelné (Mareš a kol., 2007, s. 6). Dozvídáme se, že příčiny jsou

psychosociální a zhoršují kvalitu života u dětí a dospívajících (Mareš a kol., 2007, s. 6). Colorosová (2008, s. 110) popisuje, že dítě v předškolním věku se může v důsledku stresu vzniklého z rozvodu rodičů, začít v noci pomočovat.

Na praxi jsem měla možnost pozorovat případy psychosomatických poruch, kdy se podle výpovědi rodičů dítě pomočovalo, zvracelo nebo se v noci probouzelo s nočními můrami. Rodiče to vždy přisuzovali výchově druhého rodiče.

Syndrom zavrženého rodiče

Dítě je využíváno jako nástroj pomsty a často je mu vyhrožováno, například pokud od druhého rodiče přijme dar či s ním kamkoliv půjde, bude potrestán (Matoušek a Uhlíková, 2010, s. 66). Může to být důsledkem dlouhých soudních sporů v rozvodovém řízení o opatrovnictví mezi rodiči (Gradková, nedatováno, s. 47). Porucha se projevuje tím, že dítě soustavně odmítá kontakt se zavrženým rodičem, což přerůstá až v nenávist. Pro dítě odcizení rodiče představuje velkou ztrátu a nenasycení potřeb, kdy vyvozuje neadekvátní závěry o sobě a vztazích (Gradková, nedatováno, s. 7). Takové závěry mají následně velký vliv na psychosociální vývoj dítěte, je narušen vztah k přirozené autoritě a ztrácí polovinu vlastní identity (Gradková, nedatováno, s. 7).

To se zároveň z mého pohledu odráží i v jeho v dospělosti a způsobu navazování vztahů s ostatními lidmi.

Psychická deprivace dítěte

Jedná se o psychické strádání dítěte, kterému se nedostává uspokojení duševních potřeb (Matějček a Langmeier, 2011, s. 23). Takové strádání může nastat ve chvíli, kdy v jeho dětství chybí mužský či ženský vzor, od kterého se mu přirozeně dostává naplnění citových a duševních potřeb. Dítě potřebuje pro svůj zdravý vývoj, v dostačující míře, hlavně citovou vřelost a lásku (Matějček a Langmeier, 2011, s. 23). Není tomu tak, může dojít k psychické deprivaci, která má vliv na zdravý vývoj dítěte (Matějček a Langmeier, 1986, s. 35). Matějček a Langmeier (2011, s. 139) také mluví o studiích, které dokazují zvýšené procento rozvoje deprivčních poruch u dětí z neúplných rodin.

Pokud nemá dojít k psychické deprivaci musí dojít k naplnění čtyř základních psychických potřeb, které popisují Matějček a Langmeier (1986, s. 35): „*Potřeba stimulace, dítěti je zajištěno dostatečné množství podnětů. Potřeba smysluplného světa, který má řád a smysl, protože ta umožňuje dítěti se učit a přizpůsobovat se životnímu prostředí. Potřeba životní*

jistoty, která je uspokojována zejména v citových vztazích. Poslední je potřeba identity a vlastní hodnoty (Matějček a Langmeier, 1986, s. 35).“

Ve fázi, kdy je dítě ohroženo procesem rozvodu, rodiče nejsou schopni se domluvit na jeho péči a jejich vzniklý spor přerostl, soud rodinu často posílá nebo ji doporučuje vyhledat odbornou pomoc. Odborní pracovníci mají v takových chvílích určité postupy práce, které jsou zaměřeny na změnu v rodině a zmírnění dopadu rozvodu na dítě. Následující kapitola tedy pojednává o těchto postupech práce odborných pracovníků.

4 Postupy práce s rodiči v konfliktním rozchodovém či porozchodovém období

Každý rodič drží volbu zachovat vztah mezi dítětem, druhým rodičem a jeho prostředím, což pomáhá dítěti snížit trauma spojené s rozpadem rodiny. Nicméně se tato závěrečná práce zaměřuje na situace, kdy jsou rodiče vůči sobě navzájem natolik v rozporu dopadem rozvodu, že chtějí nebo musí vyhledat odbornou pomoc. Odborníky, které vyhledávají, doprovázejí rodiny v rozvodové a porozvodové situaci a různými technikami se snaží docílit zmírnění dopadu na dítě v důsledku rozvodu či rozpadu partnerství rodičů.

4.1 Cochemská praxe

Jedná se o postup práce, který se používá v řešení opatrovnických sporů mezi rodiči po jejich rozvodu či rozchodu (Nováková, nedatováno, [online]). Tento postup řešení se vyvinul z nedostatku komunikace, předsudků a vzájemného osočování, kdy je jeho cílem dosáhnout, aby se rodiče mezi sebou naučili komunikovat na rodičovské úrovni (Nováková, nedatováno, [online]). Dle mého názoru se cochemským postupem práce na našem území v dnešní době řídí většina organizací zabývající se problematikou konfliktního rozvodu.

Na začátku tíživé situace ve spojení s rozvodem či rozpadem partnerství se rodiče obrazejí zejména na OSPOD. V počátečním šoku jim poskytuje první pomoc s prvky krizové intervence (Mikulková, nedatováno, s. 26). Krizovou intervenci definuje Špatenková (2011, s. 13) jako: „*Specializovanou pomoc osobám, které se ocitly v krizi, tedy v krizi, která způsobuje změnu v jejich navyklém způsobu života a vyvolává stav nerovnováhy, ohrožení a stresu (Špatenková, 2011, s. 13).*“ Odborní pracovníci jim včas předají potřebné informace. Pokud je spor příliš vypjatý, jsou rodiče odkázáni na odborné služby poskytované organizacemi, které

se zabývají danou problematikou. Tato služba jim může být doporučena nebo nařízena soudem (Mikulková, nedatováno, s. 26). Jedná se o formu odborného poradenství. Ve chvíli, kdy spor rodičů přerostl a nedaří se uskutečnit styk mezi dítětem a rodičem, mění se forma doprovázení v asistovaný kontakt (Mikulková, nedatováno, s. 26). Odborné doprovázení současně zahrnuje široké pole terapie, které musí poskytovat kvalifikovaný odborník s terapeutickým výcvikem (Mikulková, nedatováno, s. 26). Jak probíhají formy těchto poskytovaných služeb a co je jejich smyslem popisují další podkapitoly.

Sociální práce se v tomto směru musí zaměřit na budoucí výchovu dětí a optimální uspořádání péče dítěte (Gradková, nedatováno, s. 45). Dalšími cíli je pomoc porozumět rodičům, v jaké situaci se nacházejí, pomoc při realizaci mimosoudních dohod, pomoc v nácviku komunikace rodičů s dítětem, aby bylo informované (Gradková, nedatováno, s. 45). Dále je důležitá podpora zachování dosavadních vazeb, zaměření na vztah s druhým rodičem a umožnění co nejširšího kontaktu s ním (Gradková, nedatováno, s. 45).

4.2 Formy doprovázení rodiny v konfliktní situaci

Vávrová (2012, s. 76) popisuje, že k sociálnímu doprovázení dochází v případě kdy: „*Člověk se dostává do tíživé sociální situace, kterou není schopen zvládnout sám nebo za podpory a pomoci svých blízkých.*“ Cílová skupina, která vyhledává tento typ služby, jsou rodiče, kterým jejich náročná situace znemožnila vzájemnou komunikaci mezi rodiči (Náruč dětem, rodina v konfliktu, [online]). Objevuje se zde strach dítěte z kontaktu s jedním z rodičů nebo je naopak obava na straně jednoho z rodičů při vzájemné interakci styku s dítětem (Náruč dětem, rodina v konfliktu, [online]). Dítě odmítá kontakt s rodičem nebo emočně nezvládá vzniklou situaci spojenou s rozvodem či rozchodem rodičů (Náruč dětem, rodina v konfliktu, [online]). Tito rodiče vyhledávají odbornou pomoc, nebo je jim pomoc při doprovázení stanovena soudem.

Matoušek (2003, s. 101) popisuje tento přístup jako poradenský, kdy jsou rodiče často direktivním způsobem doprovázeni a většinou se odborná pomoc zaměřuje zejména na řešení problému, se kterým rodina přichází. Dle mého názoru má tato práce, z určité části, taky přístup terapeutický. Mohla jsem být na praxi svědky zejména systemické terapie, která se zaměřuje na procesy „zde a nyní“ a jejím cílem je vyjasnění komunikace mezi členy rodiny (Matoušek, 2003, s. 103). Pracovníci se často zaměřovali na přítomnost a snažili se, aby v ní rodiče setrvali. Ve chvíli, kdy se snažili vracet do minulosti, používali techniky, kterými se jim podařilo vrátit je zpět. Dle mého názoru je tento přístup velmi účinný pro vytvoření slibné budoucnosti v komunikaci mezi rodiči. Nicméně pro rodiče, kteří se cyklí v minulosti a nedokáží odpustit,

je velmi náročné na něj přistoupit a zahodit bolestnou minulost. Nyní popíši několik možných forem doprovázení, které napomáhají k obnově kooperativního rodičovství a tím i zmírňují negativní následky rozvodu na vývoj dítěte.

4.2.1 Edukace rodičů

Tato forma má za cíl zejména rozšíření informací. Slouží k tomu, aby si byl rodič vědom svých možností a věděl o postupech práce ve vztahu s jeho vzniklou situací (Mikulková, nedatováno, s. 20). Jak definuje Vávrová (2012, s. 74): „*Za edukační procesy chápeme všechny lidské činnosti, při nichž se nějaký subjekt učí a jiný subjekt mu toto učení zprostředkovává.*“ Rodiče mohou být také edukováni v souvislosti s výchovou dítěte, kdy se kolikrát o radu přihlašují sami. Jedná se například o poskytnuté informace ohledně společné nebo střídavé výchovy, kdy mají rodiče o těchto typech péče často zkreslené představy (Zakouřilová, Práce s rodinami v rozvodové situaci, [online]). Rozhodnutí, jaká forma péče bude zvolena, je důležitým mezníkem v životě dítěte a jeho každodenního režimu (Zakouřilová, Práce s rodinami v rozvodové situaci, [online]). Zároveň je rodičům poskytováno sociálně právní poradenství ve věcech, ve kterých se těžko orientují. Takové poradenství se týká například ustanovení soudu nebo návrhu na úpravu styku s dítětem.

4.2.2 Asistovaný kontakt

Tato forma doprovázení nastává v případě konfliktního rozvodu nebo po něm, kdy je vztah mezi rodiči neustále v rozporu. Jedná se o situaci, kdy je dítě odloučeno od jednoho z rodičů, převážně to bývá otec (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 101). Matky si často kladou otázky, když se dítě vrací od otce, jestli mělo dostatečnou péči nebo proč se dítě najednou chová jinak (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 101). Nejednou takové situace přisuzují otci, neuvědomují si však, že se může jednat o reakci dítěte na změnu domácího prostředí a trvajícím konfliktu mezi rodiči.

Z absolvované praxe, která poskytovala formu doprovázení asistovaného kontaktu, mohu popsat, jak asistovaný kontakt probíhá. Rodič s dítětem se setkávají na neutrální půdě organizace, která disponuje kompetencemi, aby mohla rodině poskytovat danou službu. Během takového setkání odborní pracovníci zajišťují jeho bezpečný, hladký průběh a zpracovávají zprávu, kterou ukládají do interního záznamu. Takový zápis poté mohou na vyžádání předat orgánům SPOD, soudu nebo policii. Ve chvíli, kdy je posílená vazba mezi dítětem a rodičem,

asistované kontakty probíhají bez problému a nevznikají žádné další rozpory mezi rodiči, je možné přejít na asistované předávání.

4.2.3 Asistované předávání

Organizace Prodialog popisuje asistované předávání následovně: „*Jedná se o facilitované (dříve Asistované) předávání, s nácvikem rodičovských kompetencí a komunikačních dovedností zajišťuje pro dítě nekonfliktní prostředí při jeho přecházení mezi rodiči, kteří jsou v konfliktu. Za přítomnosti odborných pracovníků předává rodič, který má aktuálně dítě ve své péči, dítě druhému rodiči (Pro Dialog Praha, facilitované předávání, [online]).*“

Stejně jak u asistovaného kontaktu se snaží pracovníci zabezpečit neutrální prostředí a reagovat na situace, které by mohli ze strany rodiče programovat či traumatizovat dítě. Obě tyto formy jsou často doplňovány rodičovskými konzultacemi, kde rodiče společně s odbornými pracovníky mluví na téma výchovy a zdravého vývoje jejich dítěte.

4.2.4 Rodičovské konzultace

Nesoulad mezi rodiči může vyvolat jejich společná historie, ale také jejich současná interakce (Kratochvíl, 2009, s. 54), která se týká společného rodičovství. Odborný pracovník se zaměřuje na přítomnou interakci rodičů pozorováním a snaží se je vést k souladu (Kratochvíl, 2009, s. 54).

Z mého pohledu je cílem dojít ke společnému konsensu neboli shodě názorů, mezi rodiči, kdy se ani jeden z nich nebude v nepřiměřené míře omezovat. Dle Kratochvíla (2009, s. 30) se jedná o akceptaci, kdy je cílem: „*Nechat odplynout snahu změnit jeden druhého (Kratochvíl, 2009, s. 30)*“. Co podporuje dojít k tomuto souladu, se zároveň odvíjí od technik, které používá pracovník v interakci s rodiči na rodičovských konzultacích či setkáváních. Základním nástrojem pro realizaci technik v práci s klientem je především rozhovor (Zakouřilová, 2008, s. 65). Technikou rozhovoru se odborní pracovníci snaží vést rodiče k tomu, aby v dítěti pěstovali pozitivní obraz a vztah k druhému rodiči a umožňovali kontakt s ním v co nejširším rozsahu (Zakouřilová, Práce s rodinami v rozvodové situaci, [online]).

„*Rodičům je potřeba nabídnout jiný směr myšlení a pohledu na dítě, změnit jejich vnější pohledy, postoje a chování vůči dítěti (Zakouřilová, 2008, s. 50).*“

Nicméně dle mého názoru v situaci, kdy jsou rodiče v konfliktním rozvodu či rozchodu plní negativních emocí a bolesti ztrátou vztahu, je velmi obtížné měnit jejich úhel pohledu. Pracovníci ale mohou neustále připomínat přítomnost dítěte a jeho potřeby, které rodiče

v takové náročné situaci přehlížejí. Na praxi, kterou jsem absolvovala v zařízení zabývající se zkoumaným jevem, odborní pracovníci rodičům tuto skutečnost připomínali nejen slovně, ale také nastaly situace, kdy jim řekli, ať přinesou fotku jejich dítěte. Tím vytvořili efekt jeho přítomnosti. Také po rodičích chtěli, aby každý z nich řekl několik pozitivních věcí na svém dítěti. Aby rodiče byli schopni změny a soustředili se na dítě, a ne jejich vzniklý konflikt, jsou rodiče požádáni, aby popsali, co je na jejich dítěti dobrého, cenného, jeho kvality, které třeba v dané situaci přehlížejí (Zakouřilová, 2008, s. 50).

Rodičovské konzultace by měly být strukturované, a proto rodiče přináší do každého setkání téma či zakázku týkající se dítěte, kterou pracovník zarámcuje a následně ji všichni společně konzultují a hledají možnosti řešení, jak dojít k takové dohodě, která bude vyhovovat oběma rodičům. Pracovníci se snaží zejména překládat to, co si navzájem rodiče chtějí předat ohledně dítěte tak, aby mezi nimi nedošlo k prohloubení konfliktu. Naopak se snaží vést rodiče k tomu, aby došli ke společné dohodě týkající se výchovy dítěte a tím posilovali jejich kompetence kooperativního rodičovství. Existuje několik technik, které během rodičovské konzultace používají pracovníci k tomu, aby se rodiče dostali na cestu takového kooperativního rodičovství a tím zmírnili dopad rozvodu na dítě. Následující podkapitola popisuje tyto techniky.

4.3 Možné techniky v práci s rodiči v konfliktním rozvodu i po něm

V předešlých kapitolách jsme se dozvěděli, jak vypadá zdravé rodičovství, které má dobrý vliv na vývoj dítěte a také různé formy doprovázení, které napomáhají rodičům, aby k němu došli. Nyní popíši vybrané techniky práce s rodiči, kteří jsou v náročné situaci v důsledku rozvodu, neumějí se domluvit na výchově dítěte a potřebují v této situaci podporu v doprovázení, která jim může pomoci dojít ke společnému kooperativnímu rodičovství. S rodiči, a ne s dítětem proto, jelikož mojí hlavní myšlenkou v závěrečné práci je, že zmírnit dopad na vývoj dítěte v důsledku rozvodu, dokáže zdravé a kooperativní rodičovství. Existuje nespočet technik práce s rodiči a dala by se o nich napsat další celá závěrečná práce, nicméně popíši ty, které mě zaujaly nejvíce. Zároveň se totiž chci dozvědět, jakým způsobem jsou pracovníky při práci s klienty používány a jestli jsou efektivní. Budou to techniky spojené s rodinnou terapií používány během rodičovských konzultací. O co se tedy snaží odborní pracovníci použitím technik ve spolupráci s rodinou?

Cílem je dosáhnout celkové spokojenosti klienta na úrovni biologické, psychické, sociální i spirituální (Zakouřilová, 2008, s. 7). Všechny tyto úrovně jsou navzájem propojené.

Konkrétními technikami tedy můžeme dojít k celkovému blahu klienta. „*Jde o vědomou, záměrnou, strukturovanou a dynamickou interakci mezi sociálním pracovníkem, klientem a klientovým prostředím (Zakouřilová, dle Matoušek, Křišťan a kol., 2013, s. 264).*“ Základem je zjistit, jaké je klientovo přání a jaký je jeho hlavní problém, se kterým přichází (Zakouřilová, 2008, s. 63). Další důležitou zásadou je individuálně se přizpůsobit každému klientovi, dle jeho schopností, věku nebo psychického rozpoložení (Zakouřilová, 2008, s. 66). Zakouřilová (2008, s. 66) také zdůrazňuje, že je důležité volit přiměřené množství technik v jednom setkání s klienty, aby nedošlo k jejich zahlcení.

Techniky popsané níže jsem si vybrala proto, jelikož jsem měla možnost vidět způsob jejich použití odbornými pracovníky ve formě doprovázení při rodičovských konzultacích. Na praxi jsem se s pracovníky konzultovala minimálně, nicméně jejich následné prostudování v odborné literatuře mě zaujaly natolik, že bych se chtěla pomocí rozhovorů s pracovníky dozvědět, jaká je míra účinnosti, při volbě použití těchto konkrétních technik v práci s rodiči. Literatura mi u každé techniky poskytla zajímavý pohled na to, jak s rodiči pracovat. Nyní popíši každou z nich, a co mě vedlo zrovna k jejich výběru.

Mediační techniky

Technika na mě působí účinně hlavně ve smyslu zastavení zdlouhavých soudních procesů, což by ušetřilo čas a peníze nejenom celé rodině, ale i státu. Proto se chci dozvědět, jestli takhle technika v praxi opravdu funguje a jak k ní pracovníci klienty motivují. Tato technika patří pod sociální terapii a snaží se dojít k uzavření mimosoudní dohody mezi rodiči (Zakouřilová, 2008, s. 126). „*Sociální terapie je specifickým druhem odborné intervence, jejímž cílem je dosahovat přímým i nepřímým působením žádoucích změn v chování klienta a v jeho sociálním okolí, řešit situaci, která bezprostředně ohrožuje klienta, a předcházet vzniku rizikového chování i podmínek, které mohou jeho vznik podporovat (Zakouřilová, 2008, s. 7).*“

Jedná se o dohodu rodičů vzniklou v interdisciplinárním odborném zařízení za přítomnosti kvalifikované třetí neutrální osoby (Zakouřilová, 2008, s. 131). Taková dohoda totiž stojí vždy nad usnesením soudu. Rodiče se zde mohou například dohodnout na pravidlech, které se týkají společné péče o dítě. Tuto dohodu je dobré sepsat na papír a nechat ji podepsat oběma rodiči. Technika je jedna z nejúčinnějších, ale nejsložitějších (Zakouřilová, 2008, s. 126). V první fázi se zúčastnění domluví, jak budou vypadat pravidla jednání, následně dostane každý prostor pro vyjádření svých pocitů spojených s konkrétním problémem (Zakouřilová, 2008, s. 126). Terapeut slouží jako překladač toho, co si rodiče mezi sebou navzájem říkají, aby nedošlo ke konfliktní situaci (Zakouřilová, 2008, s. 126). Postupně klienty vede k tomu, aby

navzájem pochopili pohled a výklad druhého. Jedná se o dosažení respektu a vzájemné akceptace (Zakouřilová, 2008, s. 126). Poté dohlíží na uzavírání, kontrolování a změny úmluvy, aby byla co nejobjektivnější a měla realistický charakter klientových představ (Balcar, 2010, s. 190). Další fází je podat návrhy, jak situaci postupně řešit. Návrhy je dobré zapisovat, aby je klienti viděli před sebou (Zakouřilová, 2008, s. 126). Důležitý je přístup terapeuta, který by měl prohlubovat motivaci klienta k uzavření dohody, dotazuje se způsobem: „*Jak by to dnes mělo skončit, abyste odcházeli spokojeni (Zakouřilová, 2008, s. 126)?*“

Z mého pohledu je tato technika úzce spojena s technikou nácviku řešení problémů. Rodiče se mohou naučit pomocí této techniky dojít ke společnému konsensu, kdy si postup nacvičí na méně podstatných věcech a následně jsou obeznámeni s tím, jak dojít k mimosoudní dohodě, aby byly všechny strany spokojeny.

Technika Nácviku řešení problémů

Na praxi jsem měla možnost vidět uplatňování této techniky často. Pokaždé byla určitým způsobem pracovníky upravena na míru každého klienta individuálně. Většinou se jednalo o situaci, která byla spojena s výchovou dítěte. Pracovník vedl každého z rodičů k tomu, aby jim jednotlivě popsali, co se jim nelíbí na způsobu výchovy toho druhého. Následně hledali společné řešení, jak budou danou situaci s dítětem pokaždé řešit, které se proměnilo v dohodu vyhovující oběma. Ráda bych tedy přiblížila danou techniku a zmapovala, do jaké míry je účinná v praxi k tomu, aby napomohla ke kooperativnímu rodičovství.

Tato technika patří pod kognitivně-behaviorální terapii manželských problémů (Možný a Praško, 1999, s. 252), nicméně ji lze dle mého názoru aplikovat při rodičovských konzultacích bývalých partnerů nebo rodičů v procesu rozvodu. Hlavním cílem je totiž vyřešit vzniklý konflikt, skládající se z několika problémů, mezi rodiči. Ten následně pomůže snížit napětí a stres rodičů, který zažívá a cítí i jejich dítě.

Ze začátku se bývalí partneři učí rozlišovat dvě fáze: fázi definování problému a fázi řešení problému (Možný a Praško, 1999, s. 252). V první fázi se snaží jeden z rodičů, který má problém, popsat ho co nejdetailněji, nicméně zároveň do vysvětlování musí zahrnout i to, jaký je jeho podíl na trvání problému (Možný a Praško, 1999, s. 252). Druhý rodič poté shrne, jak výkladu problému rozuměl, popsat svůj pohled na věc a sdělit, jestli je na řešení problému připravený se podílet (Možný a Praško, 1999, s. 252). V další fázi následně každý z rodičů navrhne několik možností řešení a ty se sepíší na papír. Poté se daná řešení problému vyhodnotí na základě toho, jaké výhody a nevýhody má pro každého z rodičů a jestli je pro něj řešení

přijatelné (Možný a Praško, 1999, s. 252). Teprve po zhodnocení všech návrhů rodiče vybírají pouze jedno řešení, které může být ale i kombinací několika návrhů. Vybrané řešení se následně zapíše (Možný a Praško, 1999, s. 252). Zapiší se i jednotlivé kroky, které každý z rodičů podnikne pro naplnění zvoleného řešení. Rodiče si zvolený způsob řešení napřed nacvičí při konzultaci v přítomnosti pracovníka, nicméně zprvu na tématech, které nepatří do konfliktní oblasti (Možný a Praško, 1999, s. 252). Později i v tématech, které jsou pro ně emočně náročné (Možný a Praško, 1999, s. 252).

Po prostudování odborné literatury, která se zabývá danou technikou zhodnocují, že si klienti účinek techniky nemusí ani uvědomovat, nicméně je vede ke vzájemné spolupráci. Musí totiž společně projít všechny možná řešení a přijít na to, které jim oběma bude vyhovovat. To jednoznačně vede k jejich následnému kooperativnímu rodičovství, protože rodiče musí spolupracovat mezi sebou, aby postupně došli k řešení.

Technika Otázka „po zázraku“

Techniku pracovnice používaly často, a to ve chvílích, kdy klient nevěděl, co od konzultací očekává nebo co vlastně celkově chce, aby se na jeho situaci změnilo. Technika na mě velmi zapůsobila, jelikož bylo vždy viditelné překvapení klientů, že se jich na tohle někdo ptá. Proto bych ji ráda přiblížila a zjistila, jaký pohled na ni mají pracovníci.

S termínem přišel známý terapeut Steve de Shazer. Řadí se do systemické terapie, která se dlouho vyvíjela. Nicméně je její historie velmi obsáhlá, proto ji zde popisovat nebudu. Rodina je v této terapii postavena do pozice, kdy nalézá potenciál vlastní změny, a tak přichází i na vlastní řešení vzniklého problému (Špitz, 2010, s. 240). Terapeut je během setkání v pozici neutrálního pozorovatele, kdy neposuzuje, co je dobře a špatně. Zároveň akceptuje jakékoliv rozhodnutí rodiny (Špitz, 2010, s. 240). Systemický přístup nám přinesl techniku otázky „po zázraku“. Technika je založena na způsobu, jak získat klientův popis jeho představy cíle terapie (Kratochvíl, 2017, s. 273). Otázka ze strany pracovníka zní: *„Předpokládejme, že se v noci, kdy jdete spát, stane zázrak, který vyřeší všechny vaše problémy. Vy ale nevíte, že je vyřešený, protože jste spal. Jak to poznáte? (Kratochvíl, 2017, s. 273)“* Pracovník během rozhovoru s klienty neřeší samotný zázrak, ale cestu, kterou klient sdílí a to, co ho k ní vede (Zatloukal, 2009, s. 179). Zároveň se soustředí na rozdíl mezi aktuálním stavem a situací po zázraku (Zatloukal, 2009, s. 179).

Na praxi pracovníci často používali podobnou techniku se zmíněnou. Otázka zněla: *„Co byste chtěli, aby bylo na vaší situaci jinak, kdybyste měli kouzelný proutek, kterým změníte*

cokoliv?“ Tato technika se shoduje s technikou „zázračné změny“, kdy klient předstírá, že vyslovený zázrak se již stal a on poté popisuje, jaké změny díky tomu nastaly (Pecháčková, 1992, dle Kratochvíl, 2017, s. 273). Zatloukal (2009, s. 181) dělí techniku do čtyř fází. První je příprava, kdy klientovi podkládáme otázku: „*Co by mohlo být jinak, kdyby byl Váš problém vyřešen a nemuseli jsme zde spolu sedět?* (Zatloukal, 2009, s. 181)“ Je důležité, aby terapeut doplňoval tyto otázky vysvětlením a připravil klienta, že se bude ptát poněkud zvláště (Zatloukal, 2009, s. 182). Po formulování zázračné otázky přichází rozhovor o situaci po zázraku. Tato poslední fáze je nejdůležitější, protože má za úkol získat detailní popis klientovi situace bez současných problémů (Zatloukal, 2009, s. 183).

Technika z mého pohledu zároveň pomáhá klientovi vizualizovat vlastní situaci ve vyřešené formě bez problémů a tím se mu otevírá představivost o tom, že jsou způsoby, jak svou situaci řešit.

Zatloukal (2009, s. 184) také zmiňuje, že pokud klient reaguje na tuto techniku způsobem: „*Chtěl bych mít v garáži mercedes.*“ Je zbytečné, aby terapeut začal klientovi vysvětlovat, že otázku pochopil špatně. Má naopak využít to, co klient do terapie přinesl a odpovědět mu například: „*Ano, to by bylo pěkné, že? Jaké nové možnosti by Vám tato situace přinesla* (Zatloukal, 2009, s. 184)?“ Poslední část je o rozhovoru navazující na zázračnou otázku. V této části Zatloukal (2009, s. 185) například doporučuje udělat „zázračnou škálu“, kdy 10 je situace po zázraku a 0 je případ, kdy je situace nejhorší. Následně se terapeut dotazuje, na jaké stupnici se zrovna klient nachází (Zatloukal, 2009, s. 185).

Technika Hraní rolí

Při rodičovských konzultacích se pracovníci často snažili zvědomit rodiče, aby se zaměřili na optiku dítěte a jeho prožívání spojené s celým procesem rozvodu. Také ve chvíli, kdy přišla situace, která vyžadovala předat dítěti náročnou informaci, která se týkala například změny prostředí nebo vztahu mezi rodiči. V takových případech se rodiče ocitali v pozici, kdy nevěděli, jak takovou informaci dítěti předat. Pracovníci tedy šli do role dítěte a rodiče si nacvičili, jak správně danou informaci dítěti předat. Technika na mě působí dojmem, že může předejít spoustě negativním vlivům, které mohou vzniknout v dané situaci, kdy by informace byla dítěti předána nevhodným způsobem a tím opět zvyšovala míru stresu v dítěti. Také se mi líbí, že napomáhá zaměřit pozornost rodičů směrem k dítěti a snaží se jim ukázat celkovou perspektivu z jeho strany.

Jedná se o sledování specifických scének předváděných jinými (Kratochvíl, 2017, s. 204). Terapeut může hrát například dítě a tím tak ukázat rodičům, jak se dítě může cítit v dané situaci. Dále tato technika může být použita ke zprostředkování širší zásoby možného chování (Kratochvíl, 2017, s. 204). Při praxi jsem mohla pozorovat pracovnice, jak ony samy hrají vlastní role, kdy se začaly bavit mezi sebou na dané téma, které probíraly s rodiči. Bavily se mezi sebou konstruktivním způsobem. Tím se staly inspirací pro rodiče, jak by mohla jejich komunikace vypadat, aniž by si to třeba uvědomovali. Technika hraní rolí může být účinným prostředkem k dosažení postojových změn (Kratochvíl, 2017, s. 205). Což je dle mého názoru, po prostudování odborné literatury spolu s absolvovanou praxí, cílem celého doprovázení rodičů v konfliktní pozici. Odborní pracovníci se v rodičovských konzultacích snaží o to, aby každý z rodičů nahlížel na situaci jiným způsobem a změnil tak svůj postoj k dané situaci i k druhému rodiči. Z mého pohledu je v tomto daná technika velmi účinná, protože nepřímo direktivně ukazuje rodičům, jaký by mohl být jejich postoj. Nenápadně poskytuje rodičům jiný pohled chování v přístupu k jejich situaci způsobem, který oni nemusí ze začátku vnímat. Nicméně zastávám názor, že pokud člověk roste zážitkem, je pro něho lekce mnohonásobně účinnější, než když mu někdo pouze předává informace, o které v danou chvíli nemusí mít ani zájem. Hraní rolí je technika, kterou využívají terapeuti různých teoretických směrů s klienty, kteří se snaží najít hlubší porozumění v daném problému (James & Gilliland, dle Counseling practices, nedatováno, [online]). Hraní rolí konkrétního typu rodiny také umožňuje uznání důležitosti daného problému (Browning, Collins, & Nelson, dle Counseling practices, nedatováno, [online]). Ve chvíli, kdy si rodiče uvědomí důležitost problému, mají možnost pracovat na změně, která může vést ke zlepšení jejich stávající situace.

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

V teoretické části jsem v návaznosti na odbornou literaturu přiblížila problematiku rozvodu, který má z pravidla vždy vliv na dítě a jeho následný vývoj. Nyní přejdu k empirické části, kde se budu věnovat výzkumu. Popíši, na čem je podle odborné literatury výzkum založený a jakou výzkumnou strategii jsem si pro zkoumání vybrala. Výzkum se zaměřuje na odborné pracovníky a jejich techniky v práci s rodiči, které mohou zmírnit negativní dopady rozvodu na dítě.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zmapovat techniky odborných pracovníků v práci s rodiči během rodičovských konzultací a pokusit se zjistit, jak pracovníci vnímají účinnost těchto technik, které mohou napomoci ke kooperativnímu rodičovství. Dále budu zjišťovat, zda jsou odborní pracovníci schopni vidět rozdíl v přístupu rodičů k jejich danému problému po spolupráci s nimi a také jestli tato jejich vzájemná spolupráce napomáhá vztahu mezi druhým rodičem a dítětem.

Práce má za cíl zejména zjistit subjektivní názor každého respondenta, jak vnímá postoje rodičů a jeho práci jakožto odborného pracovníka v práci s rodiči se záměrem zmírnit dopad rozvodu na dítě. Jedná se o téma velmi individuální, jelikož je každá rodina jiná a tím je i proces rozvodu vždy jedinečný. Z tohoto důvodu není mým hlavním cílem stanovit a ověřit konkrétní hypotézy, ale vytvořit náhled na danou problematiku a přiblížit práci odborných pracovníků v souvislosti s cílem zmírnit dopad konfliktního rozvodu na dítě. Zároveň porovnáám výpovědi respondentů o účinnosti technik s odbornou literaturou.

V klasickém typu kvalitativního výzkumu si výzkumník nejprve vybere téma a určí základní výzkumné otázky. Ty mohou být následně v průběhu výzkumu upraveny během sběru a analýzy, proto se považuje za pružný typ výzkumu (Hendl, 2016, s. 46). Moje otázky se v průběhu sběru dat měnily a jejich konečná podoba je následující.

Výzkumná oblast: Techniky odborných pracovníků v práci s rodiči.

Hlavní výzkumná otázka: Jak pracovníci vnímají účinnost technik ve spolupráci s rodiči, které mohou napomoci ke kooperativnímu rodičovství a zmírnit tak dopad rozvodu na dítě?

Specifická výzkumná otázka č. 1: V jakém rozsahu pracovníci používají konkrétní techniky ve spolupráci s rodiči?

Specifická výzkumná otázka č. 2: Jak vnímají pracovníci účinnost daných technik?

Specifická výzkumná otázka č. 3: Jak odborní pracovníci vnímají posun v kooperativním rodičovství mezi rodiči po použití technik?

5.2 Popis výzkumných metod

Nyní popíši, proč jsem se rozhodla zpracovat daný výzkum a také zvolené metody kvalitativního výzkumu, které jsem použila pro jeho zpracování. Dále také podrobně popíši zvolený vzorek respondentů a jejich prostředí, které se zaměřuje na zkoumaný jev.

Zdůvodnění výzkumu

Moji hlavní myšlenkou celé bakalářské práce je přiblížit, co je to kooperativní rodičovství, a jak může zmírnit dopad rozvodu na dítě a jeho celkový vývoj. Negativní dopady rozvodu následně mohou zanechat v mezigeneračním vzorci těchto dětí vtažených do konfliktního procesu rozvodu patologické jevy chování a nemoci. Takové jevy se následně mohou objevit v celé společnosti. Tím se stává dané téma součástí sociální práce, která se snaží předcházet těmto patologickým jevům ve společnosti nebo následně ty vzniklé ošetřovat. Díky absolvované praxi na pracovišti, které se specializuje na konflikty v rodině, se zrodil nápad pro tento výzkum. Bakalářská práce mi poskytla možnost věnovat čas dané problematice, nahlédnout do jejího procesu a tím zmapovat, jak se odráží účinnost technik, používaných pracovníky v práci s klienty, na možné řešení zkoumaného jevu či předcházení jeho vzniku. Tím docházíme ke zdůvodnění, kdy se za pomoci výzkumu snažím zmapovat tyto techniky pracovníků a zjistit jejich účinnost ve vztahu zmírnění dopadu rozvodu na vývoj dítěte.

5.2.1 Metoda kvalitativního výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolila kvalitativní metodu, kdy se tato konkrétní metoda zaměřuje na zkoumání zvoleného tématu do hloubky a je zkoumán malý počet jedinců v jejich přirozeném prostředí. Ve výpovědích respondentů následně zkoumá jejich pravidelnost a jeho výstupem je následně nová hypotéza (Hendl, 2016, s. 46).

Švaříček (2014, s. 16) definuje kvalitativní výzkum podobně: „*Jedná se o proces, který zkoumá jevy a problémy v autentickém prostředí respondenta, kdy jeho cílem je získání*

komplexního obrazu těchto jevů založený na hloubkových datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka je rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu (Švaříček, 2014, s. 16).“

Danou metodu kvalitativního výzkumu jsem si zvolila, protože jsem se chtěla dozvědět subjektivní názory odborných pracovníků na problematiku dopadu rozvodu na dítě a způsoby jejich práce. Dalším důvodem byl malý počet těchto odborných pracovníků v České republice, kteří se zabývají zmírněním dopadu rozvodu na dítě cestou kooperativního rodičovství. Jedná se o poměrně nový fenomén, který se v oblasti sociální práce teprve ukotvuje. Při zvolení metody kvantitativního výzkumu a dotazníku by se mohlo stát, že se mi vzorek dostatečně nenaplní a tím bych neměla dostatečná data pro svůj výzkum.

5.2.2 Popis techniky sběru dat

Pro sesbírání dat jsem použila nástroj polostrukturovaného rozhovoru s respondenty, kteří se daným jevem zabývají. Rozhovor je dle Švaříčka (2014, s. 159) nejčastěji zvolenou metodou pro sběr dat u kvalitativního výzkumu. Stejně tak pojednává Miovský (2006, s. 159): *„Polostrukturované interview je nejrozšířenější podoba metody rozhovoru.“* Polostrukturovaný rozhovor má za cíl získat detailní informace o zkoumaném jevu (Švaříček, 2014, s. 13). Jakým zněním jsou otázky pokládány a v jakém pořadí se na ně tazatel ptá, není důležité, nicméně je tato metoda rozhovoru náročnější v přípravě a vytvoření určitého schématu je závazné (Miovský, 2006, s. 159-160). Mým cílem bylo zmapovat subjektivní pohled respondentů a jejich postoje k technikách práce s rodiči, proto jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. K tomu se vyjadřuje Gavora (2000, s. 111): *„Interview je výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů.“*

5.3 Výzkumný soubor

Výběr respondentů výzkumu byl zvolený na základě hlavní výzkumné otázky a byly vybrány záměrným výběrem, jelikož mě zajímá tahle konkrétní skupina osob, která pracuje s daným zkoumaným jevem a má s ní zkušenosti, co se týče způsobu práce s rodinou. Proto je kritériem, aby tyto osoby měly dostatečné zkušenosti v souvislosti se zkoumaným jevem. Jak uvádí Sedláček (2014, s. 103): *„Pro záměrnou volbu je nezbytné, aby vybraný objekt měl vlastnosti, které chce badatel sledovat.“* Z toho důvodu bylo potřeba, aby každý z těchto vybraných odborníků měl získané dovednosti díky výcviku takové, které se zaměřují na práci s rodinou.

Výzkumu se účastnilo dohromady pět respondentů, kteří pracují s rodinami a dětmi. Čtyři pracovnice jsou z organizací sídlících v Olomouci, konkrétně ze sekce, která se zabývá rodinami v konfliktu. Jedna respondentka působí v pražské organizaci, která se již řadu let zabývá zkoumaným jevem. Každý z respondentů byl sociálním pracovníkem, terapeutem nebo psychologem, který měl minimálně jeden terapeutický výcvik, který se dá uplatňovat při práci s rodinou. Jak už jsem již prozradila, jednalo se vždy o ženy. Všechny tyto organizace, ve kterých respondentky působí, disponují službou, která podporuje rodiny v krizi a doprovází je na jejich cestě náročnou situací, která často vzniká konfliktem mezi rodiči.

Struktura a pořadí otázek rozhovoru bylo zvoleno podle zvolených specifických výzkumných otázek. Nejprve jsem jako výzkumník navodila uvolněnou atmosféru a jednoduše se zeptala, jak se respondentům daří. Gavora (2000, s. 111) to popisuje jako vytvoření raportu: „*Raport znamená navázání přátelského vztahu a vytvoření otevřené atmosféry.*“ Na úvod byli respondenti dotazováni na motivaci pro daný obor práce a na postup práce s rodiči, kteří jsou v náročné rozvodové situaci. Následovaly otázky týkající se vybraných technik, které jsem měla možnost vidět používat na praxi pracovníky při práci s rodiči. I když byli respondenti z rozdílných pracovišť, šlo vidět, že techniky popsané v teoretické části jim byli známy. Finální otázky se zaměřovaly na pohled pracovníků ohledně účinnosti těchto technik a viditelných změn v komunikaci mezi rodiči, které vedou ke kooperativnímu rodičovství. Celkově byly otázky zarámcované dle výzkumného tématu a cíle, nicméně jejich pořadí jsem často měnila v návaznosti na odpovědi respondentů. Jejich zpracování dám do příloh.

Respondenty jsem oslovila formou e-mailu a po něm jsme se následně domluvili na termínu a způsobu spojení. Forma nebyla vždy osobní, buď kvůli vzdálenosti, anebo zdravotní bezpečnosti, která je spojená s Covidovou krizí. Tudiž se dvěma respondenty interview probíhalo osobně a s třemi on-line formou přes Skype. Souhlas s nahráváním a zpracováním údajů mi respondenti dali ústní formou zachycenou na nahrávce.

5.3.1 Etika výzkumu

Důležité je získat souhlas, což znamená, že osoba se podílí na výzkumu pouze za předpokladu, že souhlasí (Hendl, 2016, s. 157). V Covidové krizi jsem získávala souhlas od respondentů pouze formou hlasového souhlasu, který mám nahraný. Dále není možné zatajovat informace spojené s výzkumem účastníkům (Hendl, 2016, s. 157). Z mé strany byli respondenti informováni o okolnostech výzkumu. Osoba může svobodně odmítnout účastnit se na výzkumu

(Hendl, 2016, s. 157). Těto informace si byli vědomi všichni respondenti, kteří se účastnili mého výzkumu. Anonymita respondentů je zcela zachována.

5.4 Zpracování dat

Data, které jsem získala pomocí polostrukturovaného rozhovoru jsem přepsala a následně je podrobila analýze formou otevřeného kódování, které je charakteristické pro kódování v zakotvené teorii. Z něho následně vznikly kategorie. Výsledky rozhovorů jsem poté popsala v těchto jednotlivých kategoriích. Jak popisuje Miovský (2006, s. 228): „*Kódování je procesem analýzy údajů a jeho výsledkem jsou záznamy kódování.*“ Po provedení identifikace a rozřídění významových jednotek, které označují jednotlivé události, pocity, můžeme zahájit otevřené kódování (Miovský, 2006, s. 228). „*Kategorie je třída pojmů, která vzniká tím, že vzájemně porovnáváme a třídíme významové jednotky a v nich obsažené pojmy a snažíme se zjistit, zda náleží jinému podobnému jevu (Miovský, 2006, s. 228).*“ Kategorie vznikaly buď přirozeným vývojem ve vztahu se zkoumaným jevem, nebo z výpovědí respondentů. Dle Hendla (2005, s. 247) nezáleží, zda vlastnosti kategorií odvozujeme ze samotných dat nebo pocházejí od respondentů či výzkumníka.

6 Prezentace výsledků

Mým cílem výzkumu bylo v první řadě zmapovat techniky používané pracovníky, kteří pracují s rodinami v konfliktu a zjistit jejich účinnost v praxi. Účinnost jsem odvozovala od dosažení změny v postoji rodičů, která jim následně pomohla ve vzájemné rodičovské komunikaci a ta je vede ke kooperativnímu rodičovství. Následně techniky budu porovnávat i s popisem v odborné literatuře. V této kapitole tedy popíši, jaké výsledky jsem ze sesbíraných dat pomocí rozhovorů s respondenty získala. Ty následně rozdělím do kategorií a ke každé z nich popíši nejčastější výpovědi respondentů na dané téma zkoumaného jevu. Zároveň přidám informace získané z odborné literatury a vlastní pohled na zkoumaný jev.

6.1 Kategorie zpracovaných dat

- A. Limity rodičů
- B. Fáze konfliktu
- C. Techniky v praxi

D. Posun v komunikaci

6.1.1 Limity rodičů

V procesu rozvodu jsou rodiče často vystaveni vysoké míře stresu, ve kterém se těžko mění postoj ke kooperativnímu rodičovství. Rodiče procházejí zdlouhavými soudními procesy rozvodu, které jejich vzniklý spor prohlubují. V takové chvíli často zapomínají na dítě a svoji energii a čas věnují v první řadě jejich sporu.

Respondent **S4**¹: „*Oni často zaměňují potřeby jejich za potřeby těch dětí a nějak nemají kapacitu se podívat na to, co skutečně potřebuje jejich dítě.*“ Kategorie nám ukazuje, jaké překážky vznikají u rodičů vůči kooperativnímu rodičovství, které má za cíl naplňovat potřeby dítěte. Respondent **S3** zase zmiňuje: „*Ty sis vybrala klientelu, která je v naprostém emočním raptu, nemá tam vůbec zdravý rozum.*“ Zde můžeme vidět, že pracovník vnímá limit cílové skupiny v tom, že je emočně vypjatá a v daném období je pro ně těžké přemýšlet a jednat rozumně s ohledem na dítě.

Rodiče také často očekávají, že se pracovník postaví na stranu jednoho z nich. To je dalším limitem, který brzdí rodiče ve vzájemném rodičovství. Respondent **S4**: *je to teda hlavně o tom, co očekávají a jestli teda očekávají, že my se postavíme na jejich stranu, třeba na stranu matky nebo otce a že teda řekneme toto je lepší rodič... tak to rovnou říkáme, že to se od nás nedá získat. Nemyslíme si, že by bylo pro dítě dobré, aby se určilo, který rodič je lepší a druhý rodič, aby se zavrhl, to si prostě nemyslím, že je řešením.*“ Pracovník do kategorie přináší princip, podle kterého se v dané organizaci řídí při práci s rodiči. Nestaví se ani na jednu stranu, jelikož věří, že dítě má právo na oba rodiče.

Respondent **S5** popisuje výjimku v tomto smyslu, kdy občas podpoří jednoho z rodičů ve spojení s použitím různých technik: „*Velmi vědomě volím techniku, kdy brzdím, kdy jdu schválně, kdy provokuju a jdu schválně s jedním, abych ten vztah podržela.*“ Dle mého názoru je limitem rodičů vůči kooperativnímu rodičovství občas nedostatek podpory v rozvodovém či rozchodovém období. Technika popsána respondentem napomáhá k tomu, aby mu byla podpora poskytnuta profesionálem v přiměřené míře se záměrem navázání vztahu mezi pracovníkem a klientem. Také za účelem úlevy ze získání pochopení a podpory na strany klienta.

¹ Pozn. autora: Výpovědi respondentů jsou v textu uváděny bez stylistických a gramatických úprav pro autentičnost.

Respondent S2: „*Nebo jsou teda rodiny, který se rozpadají nebo rozchází a tam je to jedno, jestli jsou před rozvodem v průběhu anebo nebo několik let po a vlastně mezi tady téma dvěma cílovkama se ještě může jako prolínat faktor, že i ten rodič i to dítě může trpět nějakýma jako psychickýma problémama co se týká jako úzkostí, deprese anebo i agresivita u dětí způsobená něčím jo, takže i ty somatoformní poruchy.*“ Respondent vnáší do kategorie další činitele spojené s limity ve vzájemném rodičovství, které se týkají psychických či fyzických poruch rodiče nebo dítěte. Tyto poruchy mohou zapříčinit vznik bariéry v komunikaci, která rodiče zneschopňuje vůči kooperativnímu rodičovství.

Limity rodičů vůči kooperativnímu rodičovství mohou být velmi různorodé, nicméně výpovědi respondentů se shodují v tom, že rodičům překáží ve vzájemném rodičovství zejména stres a napětí zapříčiněným rozvodem a vzniklým konfliktem, kterému věnují plnou pozornost. Limity rodičů respondenti popsali podobně jak v odborné literatuře u Matějčka a Dytrycha. Dle mého názoru by byl nejideálnější scénář, kdyby každý z rodičů před pracováním na jejich rodičovství absolvovali individuální terapie. Zde by měli možnost si zpracovat utrpení z minulosti a následně pracovat na kooperativním rodičovství.

6.1.2 Fáze konfliktu

V jaké fázi je spor rodičů, je z pohledu pracovníků stěžejním bodem, který určuje, do jaké míry budou rodiče otevřeni možnostem společně pracovat na změně ve vzájemné komunikaci a tím se dostat na cestu kooperativního rodičovství. Pokud je konflikt mezi rodiči nově vzniklý a jsou zahlceni negativními emocemi, je velmi těžké s nimi, jakkoliv pracovat nebo použít kteroukoliv z technik, která by je ke zdravému rodičovství navedla. Zkušenosti z praxe pracovníků spojené s touto kategorií se v jejich výpovědích shodovali vesměs u všech.

Respondent S3: „*Pokud seš na začátku jako v tom konfliktu, tam podle mě nejde aplikovat nic, žádnou techniku, jak ty říkáš.*“

Respondent S5 zase popisuje: „*Ty fáze jsou stejný jako u terminální nemoci jo, to asi v podstatě jsou, ale problém s tím je, že jsou to dva lidi nebo systém a že v tom se přelévají ty fáze. Ony nejsou jakoby synchronní, takže ten, co odchází z páru je často už ve fázi jakoby smíření se skončením vztahu, za to ten druhý to dostane v plné palbě a začíná nejprve tím šokem, pak tím hněvem a pak jakoby teprve tím dohadováním se například, vyjednáváním a pak je teprve smířování, takže ony ty fáze jsou vlastně posunutý.*“ Respondent vysvětluje, že rodina je složitý individuální systém, v kterém má každý z jedinců vlastní způsob prožívání. Stejným způsobem popisuje individuální rysy osobnosti a rodiny v odborné literatuře Výrost. Tím zároveň dochází

k tomu, že se fáze mohou proměňovat. Dále popisuje: „*Ta dynamika je trošku spirála, když dojdeš o level² výš ...já mám spirálu vlastně ráda, protože i když se to objeví potřetí a počtvrté, tak z toho nejsem zpruzená, ale naopak vždycky v tom hledám signály toho, kde je ta kvalita té hádky, a to je pro ty rodiče vlastně zážitek, že zjistí, že hádka není konec světa.*“ Kategorie zahrnuje i fázi hněvu, kdy se snaží pracovníci rodiče vést k tomu, aby hádku nevnímali negativně, ale naopak z ní čerpali a všímali si změn v tom, jakým způsobem se hádají, jelikož i hádka je určitým typem komunikace, na které se dá pracovat.

Respondent **S2** rozšiřuje tento pohled: „*Nebo si řeknou aha, já tomu jako rozumím, ale dejme tomu, že já na to teď nemám sílu něco jako změnit. Prostě to nejde jako z nějakých důvodů, ale to je naprosto v pořádku. Důležitý pro ty klienty je jako dojít tady do té fáze. Z toho, kdy oni jsou ztraceni a dojít sem, kde si to jako uvědomí, a to je obrovský posun, na tom už se dá stavět. To je jako bod, ze kterého už se fakt dá velmi dobře na to navazovat, protože v těch klientech to žije a oni ty věci prostě sami i zpracovávají a dojíždí vlastně ta práce jako v nich.*“ Z tohoto pohledu vnáší respondent do kategorie fázi, ve které rodiče přichází k uvědomění, nicméně ještě nemá sílu pracovat na zlepšení vzájemného rodičovství.

Respondent **S3**: „*Ale to prostě byl případ, kdy oni byli nějak otevřeni přijmout ty konkrétní věci, že se neobviňuje a nehodnotí minulost, že se nekritizuje.*“

Došla jsem k závěru, že se většina respondentů shoduje na důležitosti, v jaké fázi sporu se rodiče nacházejí, jelikož od toho se odvíjí možnosti spolupráce s nimi jako pracovníky. Zastávám názor, ať jsou rodiče v jakékoli fázi sporu, tak je potřebné konfrontovat je s realitou, že se v jejich rodičovském vztahu vyskytuje daný konflikt, je možné na něm pracovat, dojít k řešení a zejména ovlivňuje jejich dítě, které celý tento proces vnímá.

6.1.3 Techniky v praxi

V mém výzkumu jsem se zaměřovala na vybrané techniky, které jsem měla možnost vidět uplatňované v praxi pracovníky ve spolupráci s rodiči. Nyní popíši, v jaké míře tyto techniky pracovníci používají a jak vnímají jejich účinnost. Zároveň výpovědi spojím s odbornou literaturou popsanou v konceptuální části, kde popisují tyto techniky a porovnám je.

² V překladu: úroveň

Mediační techniky

Tato technika může posloužit ke vzniku mimosoudní dohody a tím může zastavit spor zejména právního charakteru. Z mého pohledu soudní řízení pouze prohlubují vzniklý konflikt mezi rodiči a tím se prohlubují i negativní dopady rozvodového sporu na jejich dítě. Za pomoci respondentů jsem zjišťovala, jak vnímají účinnost této techniky a jak často se jim daří k takové dohodě dojít.

Otázka tedy zněla, zda se jim podařilo někdy dojít k mimosoudní dohodě. Respondent S4 odpovídá: „*Několikrát, častokrát, ale je pravda, že to je nějaký krok. Potom ti lidé jdou k soudu a mají tam tu dohodu předložit a soud musí nějakým způsobem s něma to uzavřít, že teda vydá nějaké to rozhodnutí.*“ Z toho v dané kategorii vyplývá, že uzavření mimosoudní dohody rodiči na půdě organizace nemusí u soudu nic znamenat, jelikož soud přihlíží hlavně k tomu, co bude nejlepší pro dítě. Respondenti zmiňují různé nevýhody dané techniky. Respondent S1: „*Používali jsme ji relativně často, ale než dojde k soudu, tak si to stejně zase rozmyslí.*“

Respondent S3: „*Nevýhoda je asi v tom, že každý z těch jedinců z těch rodičů si řekl, je to cár papíru jo a není to dané institucí, a tím pádem to nemá váhu.*“

Respondent S5: „*My vůbec netendujeme aspoň já to tak vnímám, že já netenduju k tomu, aby vznikal podepsaný papír, protože podepsaný papír pro mě není nic, pokud se to v praxi neděje.*“

Respondent S4: „*Tudy cesta pro ně jako vůbec nevede, protože stále sledují jen ten svůj záměr a ty svoje potřeby a stále sledují jenom ty svoje věci a dítě je pro ně vlastně jenom nástroj, jak bojovat, taková ta palební zbraň.*“

Závěrem mohu říci, že technika je používána pracovníky často, ale je pro rodiče v podstatě věci neúčinná, jelikož ji vnímají jako nástroj k tomu, aby se ospravedlnili u soudu, a tím opět sledují pouze vlastní záměr. Může pomoci v nastavení konkrétních mantinelů spolupráce mezi rodiči, která se týká výchovy dítěte, ale k jejich dodržování je nevede podepsaný papír, ale jejich vnitřní vůle a motivace. Nicméně zastávám názor takový, že jestli je klient správně motivovaný, může být tato technika účinná ve změně jejich postoje vůči zdravému rodičovství. Pracovníci se rodiče snažili motivovat následujícími způsoby.

Respondent S3: „*Tím, že jsme říkali, že není potřeba chodit k soudu.*“

Respondent S2: „*Tak ta motivace musí vzejít jako od nich, to je alfa omega prostě všeho. Pokud ti klienti se jako nechtějí domluvit tak my s nima nic prostě neuděláme.*“

Respondent S5: „*Já to beru opravdu tak, že my máme ty lidi inspirovat a toho a asi motivovat a zdůrazňovat zájem toho dítěte v celé té věci.*“

Respondent S4: „*Tak ta motivace jejich se musí zrodit v nich samotných, to jako odborník ať už teda psycholog, terapeut... nebo já nevím farář kdokoliv pracuje s lidma, tak svým jednáním, tím, co říká, nějakým způsobem může napomoci k tomu, aby ten člověk ten zdroj motivace našel, ale to je něco, co my nemůžeme nějak zařídit a podle naší zkušenosti jsou největší motivací ty děti.*“

Respondent S5: „*Takže já mám asi tendenci to vnímat tak, že to má být zážitkové setkání a zážitkem já myslím to, že ten člověk si má odnést pro mě asi zážitek, který ho přivede k možnosti změnit postoj k tomu druhému rodiči anebo k tomu rodiči jako k osobě.*“ Mluvíme tedy o motivaci, která probudí v rodiči změnu postoje. Ta musí přijít zážitkem, inspirací a vždy z vlastní vůle. Nicméně spolupráce mezi rodiči může být natolik obnovena, že se soudní řízení zastaví, jak popisuje respondent S4: „*Samozřejmě, někdy se teda také může stát, že ty rodiče se natolik dobře domluví, že už vlastně zastaví veškerá soudní jednání, ale to teda se stane málokdy.*“

Odborná literatura zařazuje mimosoudní dohodu pod mediační techniky, nicméně pracovníci, kteří s klienty pracují na mimosoudní dohodě, tuto techniku nenazývají mediační. Respondent S2: „*Výraz mediaci a vlastně uzavření té mimosoudní dohody používá kde kdo, ale samozřejmě, součástí dejme tomu té konzultace, tak ano, řeší tam i prostě možnou dohodu, případně se domlouvají i na nějakých jako dílčích krocích, ale to je i jako v souvislosti s komunikací a vlastně s nastavením nějakýho jako společného fungování.*“

Respondent S4: „*Já si jako úplně nemyslím, že je to mediace to, co my děláme, je to teda nějaké provázení těch rodičů a zprostředkování možnosti vést je.*“ Rodiče se mohou také domluvit tak, jak by to dítěti nemuselo nevyhovovat.

Odborná literatura danou techniku označuje za jednu z neúčinnějších, ale pracovníci ji tak ve své praxi nevnímají. Postoj pracovníků je dle mého názoru zdravý. Snaží se rodičům předkládat různé možnosti, jak se společně domluvit, ale zároveň nechávají rozhodnutí na nich samotných, jelikož na sebe nemohou brát celou odpovědnost za jejich rodičovství. Z mého pohledu může technika rodiče naučit spolupráce hlavně ve chvíli, kdy dohodu sepisují a domlouvají se na tom, co do ní napíší a na čem se společně shodují. To je podle mě velký posun v komunikaci, kdy rodiče společně vytvoří možnosti řešení a domluví se na něčem, co podpoří zdravý vývoj jejich dítěte. Nicméně jejich následné jednání a změna postoje k celkovému kooperativnímu rodičovství je už zcela na nich.

Technika nácviku řešení problému

Daná technika má pomoci rodičům naučit se mezi sebou znovu komunikovat, jak daný problém, který je mezi nimi, vnímají ze své perspektivy a následně společně dojít k jeho řešení. Je úzce spojena s technikou mimosoudní dohody. Techniku pracovníci pojali po svém v souvislosti se svojí praxí a shodují se na tom, že je technika možná použít až ve fázi, kdy jsou rodiče nakloněni ke změně.

Respondent S5: *„To pro mě souvisí třeba s tím, že tyhle ty techniky nácviku řešení jsou možný, když jsou ti lidi na to připravení, protože tam kde jsou ti lidi ještě v tunelu, naštvaný, nazbrojený, tak vlastně nemůžeš nacvičovat nic jinýho.“* Mluvíme tedy o fázi, kdy jsou rodiče schopni přistoupit na změnu postoje. Respondent S3: *„Ta technika se dá aplikovat, až když už pokročí a když už pochopí, že jsou rodiče, a že se mají zajímat o dítě.“*

Respondent S1: *„Ale víte ona konstruktivní hádka v soukromém vztahu je téměř nereálná.“*

Respondent S3: *„A když už, tak to děláme spíš intuitivně.“* Dále respondenti přinášejí do této kategorie skutečnost, že techniky tohoto typu používají často intuitivně. Respondent S5: *„V tom případě je možné, že ty věci metodicky dělám instinktivně dobře, protože jsou logické. Intuitivně, ne instinktivně.“*

Pracovníci vnímají smysl techniky následovně. Respondent S5: *„Dojít ke změně si myslím nebo na chvíli dojít k něčemu co se říká, něco jako když chceš vědět, jaký to je, běž si stoupnout do bot toho druhýho. Čím didaktivnější ta konzultace je, tím víc únavná“*

Respondent S2: *„Myslím si, že spíš asi spíš jako v rámci posilování těch rodičovských kompetencí.“*

Respondent S4: *„Chceme vést dialog, rozhovor s každým člověkem.“*

Z výpovědí respondentů se o této technice dozvídáme, že napomáhá v hledání tzv. aha momentů a k posilování rodičovských kompetencí tím, že rodiče získají náhled druhého rodiče na daný spor. Literatura ji spíše popisuje jako konstruktivní nácvik dialogu, kdy je nejen z mého pohledu, ale i z pohledu pracovníků, jeho praktikování poté v soukromém životě nemožné. Tím ji mohu označit za neúčinnou. Technika dle mého názoru tudíž slouží hlavně ve smyslu takovém, že rodičům pomáhá vcítit se do toho druhého pomocí sdílení pocitů, které každý z rodičů prožívá. To jim následně napomáhá ke kooperativnímu rodičovství.

Technika otázka „po zázraku“

Techniku používá ve své praxi každý z respondentů, nicméně každý z nich jiným způsobem. Nyní tedy přiblížím, jak ji každý jednotlivě vnímá a uplatňuje v práci s rodiči.

Respondent S1: *„Já tomu říkám ten ideální scénář, ano. Abych hlavně zjistila jakoby co teda vlastně chtějí. Ale co teda vlastně by v tom životě chtěli jinak. Moc jakoby nejsou ani ne ochotni, ale schopni vymyslet nebo být v kontaktu sám se sebou, jo? Co vlastně by teda mohlo být jinak.“*

Respondent S2: *„Pak se ptáme spíš jako i na to, co ten klient potřebuje k tomu, aby ta situace se změnila, co potřebuje od toho druhého člověka, co taky potřebuje on sám. Jako úplně jednoduchou otázku, jich se na ni nikdo úplně často neptá, takže oni jsou dost jako zaskočení, že se jich někdo ptá na to, co oni vlastně potřebují.“*

Respondent S5: *„Velmi pomáhá, protože tě vyvede v té chvíli, ti vlastně uvolní všechny ty obrany, když si to vůbec dovolíš, a to může velmi změnit ten level vůbec celého toho přemýšlení.“*

Respondent S2: *„Řeknou někdy takovou věc, která obrátí celý ten systém. Celé to martyrium, kterým procházeli o 180 stupňů, najednou ti spadne brada, protože najednou ti ten otec řekne, no já bych si přál tu ženu, kterou jsem poznal na začátku, kterou jsem miloval, která milovala mě a najednou prostě vidíš, že sedí vedle sebe dva lidi, kteří se vlastně mají furt rádi, akorát tím, jak se nabalovalo to nedorozumění a zranění, došli k nějakému sporu.“*

Celkově technika otázky po zázraku je z mého pohledu velmi účinná. Napomáhá k tomu, aby si klient dovilil přemýšlet nad tím, co od svého života opravdu chce a uvědomil si, co mu vlastně vzniklý konflikt dává. Může nastat i chvíle, kdy se klient staví k technice skepticky, tři z pěti respondentů sdělili, že se do takové situace nedostali, zbylí dva ano. V teoretické části jsem podle literatury popsala, jakým způsobem má pracovník v takové chvíli reagovat. Reakce dvou respondentů byli shodné s literaturou.

Respondent S1: *„Jako dobrý, pohádka, no ale tak jako co, to že je někomu padesát neznamená, že nemůžeme mít pohádkové přání, že jo?“*

Respondent S5: *„Takže kdybyste měl bavoráka, tak co by to znamenalo pro vaši situaci teďka, pro vaše děti, pro vaši rozchodovou fázi, jak to souvisí?“*

Respondenti také často spojovali danou techniku s dětmi a rodiči. Respondent S5: *„Měli jsme tady nedávno rodinné fórum a bylo to moc hezké, protože tu hůlku dostala pomyslně devíti letá holka, a protože ti rodiče toho nebyli schopni, a ta holka jo, tak ona vlastně říkala, že co by tou holkou zařídila u mámy u táty a tím to vlastně udělala most k nim a to zafungovalo.“*

Respondent S2: „*S rodičema tam se ptáme spíš na tři přání toho jejich dítěte, co by chtělo to jejich dítě, a to oni často nevědí a fakt se nad tím musí zamyslet.*“ Technika se dá skvěle použít tak, aby se rodiče zaměřili na potřeby dítěte a na chvíli se přestali soustředit na spor mezi nimi. To jím opět poskytuje myšlenku toho, že by měli pracovat na kooperativním rodičovství a jejich hlavní motivací by mělo být dítě. Celkově ji respondenti hodnotili velmi pozitivně a účinně. Napomáhá rodičům představit si slibnější budoucnost, ve které bude jejich dítě šťastné. To je opět spojeno s myšlenkou vzájemného rodičovství. Cíl uvědomění dané techniky je také úzce spojen s následující technikou hraní rolí.

Technika hraní rolí

V teoretické části jsem popsala techniku hraní rolí, která se opět snaží dostáhnout postojových změn ve vnímání rodičů. Snaží se docílit změny v přemýšlení ve smyslu takovém, že rodiče začnou vidět optikou jejich dítěte. Zajímala mě zejména reakce klientů a situace, kdy se pracovníci rozhodli tuto techniku použít, aby fungovala efektivně.

Respondent S3: „*V tom dialogu mezi těmi rodiči, kdy začaly naprosto zaslepeně a nenávnostně do sebe šít, tak tam, tam jsem šla tím klímem té optiky toho dítěte. Jakože představte si, jak se teď to dítě cítí.*“

Respondent S5: „*V proces worku³ můžeš hrát taky nálady, můžeš si vlastně hrát nejenom s rolí, ale i s místem, takže můžeš vyměnit místo, řekneš at' se teď vymění, at' jsou od sebe dál nebo blíž jo, že je to vlastně takový komplex čehokoliv, co tě zase vyhodí z toho stále zacykleného přemýšlení, a je to pro mě taková delikátnější věc, protože si myslím, že role hraju pořád, že to je 90 % mé práce.*“

Respondent S2: „*Když jsem se bavila s rodičema na téma, jak říct dítěti, že se rodiče budou rozvádět, tak tam jsme se bavili o určitých krocích, jak by bylo fajn to udělat.*“

Podobný scénář spojený s technikou popisuje Respondent S5: „*My tady teďka sedíme mami tati tak, a co nám chcete říct? A oni do toho šly, to bylo úplně nejkouzelnější, že se to tak jako pěkně jednoduše povedlo a oni nám to pak řekl jako těm dětem. Což jsme zpátky u toho, tohle je třeba dobrej typ nácvičku řešení problémů.*“

Technika má několik možností, jak se dá uplatňovat. Je důležitá kreativita samotného pracovníka a jeho dané hranice, do jaké míry se cítí profesionální, aby techniku použil.

Respondent S5: „*Co dělám v rámci těch rolí je i připojování se k jazyku, že chvíli vlastně*

³ Terapeutický přístup

hrajeme společně opraváře a na to navlíkáme vlastně kroky, které vedou ke kooperativnímu rodičovství nebo k prožívání děcka.“

Kategorie také přináší následnou reakci rodičů na tuto techniku. Respondent **S3**: *„Byli v šoku. Celé se to zastavilo. Oni byli emočně zastavení, to bylo hodně působivé. Ty je totiž zpřítomníš vlastně a jim to pomůže jakoby si uvědomit, že středem nejsou ty jejich problémy, ale že by se měli zabývat tím dítětem vlastně. Totiž celej ten konflikt, který vlastně je, když oni tam přichází, tak ti jedinci totálně zapomenou, že existuje dítě. Oni sice přijdou s tím, že jim jde o to dítě, dokážou se o něho strašně rvát, ale v té v té podstatě o dítě vůbec nejde. A když jim tohle odhalíš, to je pro ně šok. To je pro ně velmi alarmující.“*

Respondent **S4**: *„Kus práce, který my tedy se snažíme odvést je v tom, že se pokoušíme přivést ty rodiče na tu myšlenku, aby skutečně se za měřili na potřeby toho dítěte.“*

Technika se opět prolíná s technikou nácviku řešení problémů. Reakce rodičů je velmi efektivní vůči jejich společnému rodičovství, jelikož se v dané chvíli, díky uplatnění techniky rodiče pozastaví a zamyslí se nad optikou dítěte a jeho potřebami. To, co mají rodiče především totiž společné, je jejich dítě. Taková skutečnost se jeví velmi logicky, nicméně v praxi je potřeba ji rodičům stále dokola připomínat.

Shrnutí technik

Celkově techniky považují pracovníci za důležité a vidí v nich smysl, účinnost a nápomocnost v doprovázení rodičů ke zdravému rodičovství. Respondent **S5**: *„Technika je za mě použij všechno, co umíš a co můžeš.“* Respondent **S4** zase vnímá techniky následovně: *„Když řešíme nějaký jako hodně složitý případ a nějak třeba máme dojem, že se nám to jako úplně nedaří, tak třeba právě v té intervizní poradě, kde probíráme ten daný případ jo, tak si třeba řekneme, a už jsi zkusil třeba techniku hraní rolí?“*

Respondent **S2**: *„Jako za mě asi kombinace různých technik. Kombinace různých technik a přístupů v závislosti na té rodinné situaci. Jde o to uvědomění, co prostě od toho chceme a jestli jako to chceme změnit, jestli nám to vyhovuje, nebo jestli nám to právě v tom jako životě sedí.“*

Respondent **S5**: *„Tak tady reálně použijeme jakoukoliv kreativní techniku, zážitkovou, protože samotný zážitek je mnohem lepší než slova kolem toho.“*

Dle mého názoru se většina technik prolíná a jsou pouze dílčími kroky, které napomáhají dojít ke kooperativnímu rodičovství. V podobném smyslu je popisovali respondenti. Dalším dílčím krokem k účinnosti při uplatňování technik v práci s těmito klienty je důležité, aby pracovníci

dosáhli toho, že se rodiče budou soustředit zejména na dítě, které hraje v celém procesu hlavní roli. Respondenti také často zmiňovali, že techniky používají často intuitivně, nicméně se jim v průběhu rozhovoru spojovaly s odbornou literaturou. Respondent **S3**: „*Když už, tak to děláme spíš intuitivně.*“

Respondent **S5**: „*To označení je něco, co v literatuře zase najdu, v tom případě je možné, že ty věci metodicky dělám instinktivně dobře, protože jsou logické.*“

Respondent **S1**: „*Z toho máme právě ano, Kratochvíl, hádání konstruktivní, tomu se spíš klienti zasmějí a párkrát to zkusí. Strukturované hádky a tak dál to je rovněž Kratochvílův termín.*“

6.1.4 Posun v komunikaci

Zhodnocení, jestli jsou použité techniky a celková spolupráce pracovníků a rodičů nápomocná k tomu, aby došli ke kooperativnímu rodičovství, je silně vázané časem. Z výpovědí jsem se dozvěděla, že je časový úsek spolupráce s rodinami velmi individuální. Většina z nich zmiňovala dobu spolupráce od tří měsíců až do dvou let. Aby pracovníci byli schopni vidět rozdíl či změnu ve vztahu mezi dítětem a rodičem po spolupráci s nimi, potřebují hodně času, aby rodinu mohli pozorovat. Dalším faktorem hraje velké množství proměnných jako nálada dítěte, jak se vyspalo, jestli v organizaci všechno funguje, jak má a několik dalších. Budu se tedy opírat o smysl a cíl práce daných pracovníků, kterému věří. Ten zní tak, že kooperativní rodičovství napomáhá dítěti v jeho zdravém vývoji. Respondent **S5**: „*Myslím si, že to je premisa, která nám pomáhá v té práci nevyhořet, protože kdybych tomu nevěřila do nějaké míry, tak bych tu práci nemohla dělat.*“

Respondent **S2**: „*To, co jako fakt teďka vidím jako velmi účinný je ta práce prostě s tou rodinou.*“

Následně jsem se pracovníků ptala, jestli vnímají posun v komunikaci rodičů. To, dle mého názoru dokazuje celkovou účinnost jejich spolupráce s rodiči a toho, co nám popisuje odborná literatura, kde se dočteme, že důležité pro zdravý vývoj dítěte je posilovat kooperativní rodičovství. Odpovědi byly následující.

Respondent **S4**: „*Jo, to se hodně často stává. Projevuje se to hodně jednoduše, že se opravdu dokážou dohodnou.*“

Respondent **S2**: „*Ano má to smysl, tam prostě vidím, že to zlepšení je, ale je to hrozně malý a je to krok po kroku. Tam je fakt jako hodně dlouhá doba, aby tam vůbec jako k něčemu došlo, a hlavně ta spolupráce a chuť těch rodičů něco jako změnit. Já už vnímám zlepšení to, že ten rodič jako získá informace o tom, jak to dítě vnímá rozvod a rozchod jako rodičů.*“

Respondent S5: „Jo vnímám to a často to vnímám spíše jako zastávky na trase vlaku, jsou stanice, které jsou hezčí, některé jsou úplně zrekonstruované, překrásné, některé jsou ještě pořád staré. Já si dokonce myslím, že posun je i to, že se rodiče dostavili.“

Respondent S2: „Důležitý pro ty klienty je jako dojít do té fáze, kdy z toho oni jsou ztraceni a dojít sem, kde si to jako uvědomí, a to je obrovský posun. Na tom už se dá stavět.“

Respondenti popisují posun v komunikaci rodičů v malých krocích, které vedou ke společné dohodě. Každá z rodin je velmi individuální a je potřeba delší doba spolupráce, aby mohli posun v komunikaci pozorovat. Pracovníci se také snaží dojít k tzv. aha momentům, kdy rodiče začnou být otevření změně.

Respondent S2: „Oni zažívají aha momenty, kdy přichází jako ztraceni, zmatení a prostě neví, co se děje a neví jak na to.“

Respondent S4: „V tom rozhovoru teda hledáme nějaké styčné plochy a nějaké prostě momenty, které by mohly pomoci k tomu procesu vyjednávání k tomu, aby rodič přestal být partnerem nebo milencem, manželem, manželkou a začal být rodičem.“

Respondent S2: „To potom rozebírají v té rodinné terapii, jaký vzorce byly v dětství a jak se nám to promítá do dospělosti. A co vlastně my s tím můžeme udělat a jestli nám to vyhovuje, nebo nevyhovuje a chceme to změnit a tam jsou fakt jako docela zásadní aha momenty, kdy ti klienti si jako to spojí a uvědomí si, vlastně aha, ono to tak vlastně jako je.“

Techniky v práci s rodinou napomáhají k tomu, aby tyto aha momenty u rodičů nastaly, protože právě ony zásadně napomáhají ke změně myšlení a postoji ke vzniklému konfliktu a tato změna následně vede ke kooperativnímu rodičovství.

6.2 Zodpovězení výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka zněla, jak pracovníci vnímají účinnost technik ve spolupráci s rodiči, které mohou napomoci ke kooperativnímu rodičovství a zmírnit tak dopad rozvodu na dítě. Pracovníci považují techniky za nedílnou součásti jejich práce s rodiči, nicméně jsou pro ně pouze dílčími články, které napomáhají k tomu, aby rodiče přivedli ke změně postoje. Zároveň jim pomáhají k tomu, aby rodiče došly k určitým aha momentům, kdy si uvědomí, jaká je skutečnost a že záleží zejména na jejich dítěti, které celým procesem trpí a ovlivní ho z velké části i v dospělosti. Účinnost technik se s odbornou literaturou shodovala z půlky. První dvě techniky (mimosoudní dohoda a technika nácviku problému) pracovníci popisovali jako těžko aplikovatelné v soukromém životě rodičů, následně dvě (technika otázka po zázraku a technika

hraní rolí) hodnotili velmi kladně. Vnímají je jako účinné, a to zejména zážitkové techniky, které mění postoj a principy lidí. Daným zážitkem v nich následně utkví a rodiče se nimi řídí nadále i po skončení spolupráce s odborníky. Také napomáhají vidět optiku dítěte a tím neustále klade důraz na to, proč rodiče museli vyhledat odbornou pomoc. Takové uvědomění bezesporu vede ke kooperativnímu rodičovství, jelikož v rodičích vyvolává zásadní motivaci, kterou je zdravý vývoj jejich dítěte.

V profesi sociální práce může tento výzkum pomoci sociálním pracovníkům, kteří se zaměřují na cílovou skupinu rodiny s dětmi, nahlédnout do hloubky problematiky konfliktního rozvodu, která je spojena s ochranou dětí, jelikož zdravé rodičovství jim jednoznačně zajistí bezpečné prostředí pro jejich vývoj. Sociální pracovníci se mohou inspirovat, jak v práci s rodiči dojít k takovému kooperativnímu rodičovství za pomocí technik, které jsem ve výzkumu popsala. Výzkum nabízí pohled na celkovou problematiku rodin v konfliktní situaci v důsledku rozpadu jejich rodiny a zároveň popisuje dovednosti a zkušenosti sociálních pracovníků a odborníků na několik technik, které pro ně v práci s rodiči byly buď účinné či nikoliv.

ZÁVĚR

Předložená bakalářská práce se zabývá nejen problematikou rozvodu a jeho dopadu na vývoj dítěte, ale také na jeho řešení v podobě zmírnění negativních dopadů na dítě za pomoci kooperativního rodičovství. V práci popisují, jak je možné takového rodičovství dosáhnout a jaké techniky odborným pracovníkům ke změně při práci s rodiči napomáhají. Cílem empirické části tudíž bylo zjistit, jaká je účinnost těchto technik pro zahájení kooperativního rodičovství, které zajišťuje zmírnění negativního dopadu rozvodu na dítě.

V první části jsem se věnovala teorii, která má za účel čtenáře uvést do zkoumané problematiky. Tato část je napsaná ve čtyřech kapitolách, které jsou rozděleny do podkapitol. Vymezila jsem pojmy jako rodina, rozvod, dítě a rozvod a postupy práce odborných pracovníků s rodinou v situaci, kdy se jejich systém rozpadá a vznikají v ní konflikty mezi rodiči a v důsledku toho i v dítěti samotném. První kapitola zabývající se rodinou ji okrajově popisuje na pozadí společenských změn, a jak tyto změny mohou ovlivňovat rodinu a vývoj dítěte. Také vymezuje rodičovské role v dnešní společnosti. Další kapitola pojednává o rozvodu, rozpadu rodiny a jejího vlivu zejména na dítě a také rodiče. Popisuje překážky rodičů vůči zdravému rodičovství. Ve třetí kapitole přibližuji následné negativní dopady rozvodu na dítě a jeho možné chování zapříčiněné konfliktním obdobím mezi rodiči. V poslední kapitole teoretické části popisuje postupy práce odborných pracovníků, kteří se zaměřují na rodiny v konfliktním období v důsledku rozvodu. Popisuje nejčastější formy doprovázení těchto rodin a hlavně techniky, které pracovníci používají v těchto formách doprovázení a napomáhají dojít ke kooperativnímu rodičovství.

V druhé části bakalářské práce se zabývám výzkumem, který vymezuje metodologii, popsání metod a výzkumu, které jsem použila pro jeho zpracování a popis jeho zdůvodnění. Pro jeho zpracování jsem použila strategii kvalitativního výzkumu a polostrukturované rozhovory, ve kterých jsem si předem připravila otázky, aby byly v souladu s cílem výzkumu a jeho výzkumnou otázkou.

Poslední část se týká výzkumu a prezentace jeho výsledků, které mi z něj vyšly. Výsledky nám říkají, že dvě techniky popsané v teoretické části jsou spíše neúčinné k tomu, aby rodiče vedly ke kooperativnímu rodičovství. Odborní pracovníci je popisují jako nepoužitelné v praktickém životě rodičů. Další dvě se pracovníky osvědčují jako velmi účinné.

Popisují, že rodiče vedou k tzv. aha momentům, které napomáhají ke změně v celkovém postoji rodičů a tím je vedou na cestu vzájemného rodičovství, které napomáhá zdravému vývoji jejich dítěte. Celkově vnímají odborní pracovníci techniky v práci s klienty za důležité, ale zároveň je berou jako intuitivní nástroje, které často používají automaticky a nevědomě. Výsledky získané z výzkumu mohou napomoci aktuálním či budoucím sociálním pracovníkům, kteří se zaměřují na rodiny s dětmi v období rozvodu či rozchodu, a to zejména ve volbě technik, které jim mohou napomoci při doprovázení těchto rodin za cílem dosáhnout kooperativního rodičovství klientů.

Slabinou výzkumu je velký počet proměnných při práci s rodinou, kdy záleží na náladě dítěte, rodičů či okolním vlivům. Také je těžké pozorovat uzdravení vztahů v každém rodinném systému v tak krátkém čase, kdy probíhá spolupráce. Odborní pracovníci zmiňují, že vidí posun a změny v maličkostech, které sama rodina nemusí ani vnímat. Jejich prací je, aby jim tyto malé změny zvědomovali. Z mého pohledu po vyslechnutí subjektivních názorů, které mi odborní pracovníci poskytli, je za mě jeden z největších posunů už jen to, že se rodina v konfliktní situaci obrátí na odbornou pomoc. Jelikož to je prvním krokem, který umožňuje změnu v rodinném systému, který napomáhá zdravému vývoji dítěti a tím mu následně poskytuje zdravý výchovný vzorec, který předává zase svým dětem. Bakalářskou práci tedy zakončím větou jedné z odborných pracovnic, která na otázku, jestli vidí posun v komunikaci mezi rodiči, který napomáhá k dané změně celého postoje, odpověděla: *„V tom, že se k nám rodiče vůbec dostavili.“*

Seznam použité literatury

1. **BAKALÁŘ, E. NOVÁK, D. NOVÁKOVÁ, M. DYTRYCH, Z. JEDLIČKÁ J. KOPŘIVA, K. ... UTĚŠILOVÁ, A.** *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-157-3.
2. **BALCAR, Karel.** Behaviorální přístup v rodinné terapii. In: **LANGMEIER, J. BALCAR, K. ŠPITZ, J.** *Dětská psychoterapie*. Třetí vydání. Praha: Portál, 2010, s. 184-192. ISBN 978-80-7367-710-7.
3. **BAŠTECKÁ, Bohumila, GOLDMANN, Petr.** *Základy klinické psychologie* [online]. 1. Vydání. Praha: Portál, 2001 [cit. 2021-02-09]. ISBN 80-7178-550-4. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:aab7cc90-2979-11e2-a433-005056827e52?page=uuid:86daba796b2db279a2fbc05bb5497797>
4. **BEM, Lipsitz Sam.** *The lenses of gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality* [online]. Yale University: Yale University Press, 1993 [cit. 2021-02-03]. ISBN 0-300-05676-1. Dostupné z: [file:///G:/The%20Lenses%20of%20Gender%20Transforming%20the%20Debate%20on%20Sexual%20Inequality%20\(%20PDFDrive%20\).pdf](file:///G:/The%20Lenses%20of%20Gender%20Transforming%20the%20Debate%20on%20Sexual%20Inequality%20(%20PDFDrive%20).pdf)
5. **COLOROSO, Barbara.** *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. 1. Vydání. Praha: Ikar, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.
6. **CORRELL, J. Shelley, RIDGEWAY L. Cecilia.** *Motherhood as a Status Characteristic*. *Journal of Social Issues* [online]. John Wiley, 2004, 60(4), 683-700. Dostupné dne 31.3.2021 z: <https://spssi.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0022-4537.2004.00380.x>
7. **EVERETT, Craig, EVERETT, Sandra Volgy.** *Zdravý rozvod pro rodiče i děti: Existuje schůdné, konstruktivní a civilizované ukončení manželství?* 1. Vydání. Praha: Talpress, 2000. ISBN 80-7197-169-3.
8. **GAVORA, Peter.** *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. Vydání Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
9. **GJURIČOVÁ, Šárka, KUBIČKA, Jiří.** *Rodinná terapie: Systemické a narativní přístupy*. Vyd. 2. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.

10. **GIDDENS, Anthony.** *Sociologie* [online]. Přeložil Jan JAŘAB. 1. Vydání. Praha: Argo, 1999 [cit. 2021-01-25]. ISBN 80-7203-124-4. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:9ebdfc20-34db-11e3-8d9d-005056827e51?page=uuid:8433e580-70d7-11e3-befc-005056825209>
11. **GRADKOVÁ, Vanda.** Nedatováno, *Metodika: rozvodová a porozvodová péče v kontextu sociálně-právní ochrany dětí* [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná. ©2016. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.akademickyustav.cz/projekty/komplexni-pece-o-rodinu/>
12. **GŘUNDĚLOVÁ, Barbora.** (2018). Kritická reflexe konstrukce mateřství a otcovství v sociální práci s rodinou. In: *Sociální práce/Sociální práca. Kritické perspektivy v sociální práci*. [online]. č. 3, s. 40-53 [cit. 2021-02-03]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2018-3.pdf>,
13. **HENDL, Jan.** *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
14. **CHVÁLA, Vladislav, TRAPKOVÁ, Ludmila.** *Rodinná terapie psychosomatických poruch*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-561-5.
15. **LEVINE, Peter, KLINEOVÁ, Maggie.** *Trauma očima dítěte: Probuzení obyčejného zázraku léčení*. 1. Vyd. Praha: Maitrea, 2012. ISBN 978-80-87249-27-7.
16. **KRATOCHVÍL, Stanislav.** *Manželská a párová terapie*. Vydání první. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-646-9.
17. **KRATOCHVÍL, Stanislav.** *Základy psychoterapie*. Vydání sedmé. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1227-0.
18. **POLÁKOVÁ, O.** Rodinná politika. In: **KREBS, V. DURDISOVÁ, J. (Eds.).** *Sociální politika*. 3. přepracované vydání. Praha 3: ASPI, 2005, s. 344-365. ISBN 80-7357-050-5.
19. **MAREŠ, J. DITTRICHOVÁ, J. DOULÍK, P. HODAČOVÁ, L. JEŽEK, S. KOUKOLA, B. ... TŮMOVÁ Š.** *Kvalita života u dětí a dospívajících* [online]. 2. Vydání. Brno: MSD, 2007 [cit. 2021-01-27]. ISBN 978-80-7392-008-1. Dostupné z: <https://docplayer.cz/36383730-Jiri-mares-a-kol-kvalita-zivota-u-deti-a-dospivajicich-ii.html>
20. **MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk.** *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči* [online]. 1. Vydání. Jihočany: H&H, 1992 [cit. 2021-02-10]. ISBN 80-85467-53-4. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:77f8e4d0-25fb-11e9-b427-005056827e51?page=uuid:cd64ff10-5db6-11e9-b2a9-005056825209>

21. **MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk.** *Krizové situace v rodině očima dítěte.* Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
22. **MATĚJČEK, Zdeněk, LANGMEIER, Josef.** *Počátky našeho duševního života.* 1. Vydání. Praha: Panorama, 1986. ISBN 11-060-86.
23. **MATĚJČEK, Zdeněk, LANGMEIER, Josef.** *Psychická deprivace v dětství.* Vyd. 4., dopl. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
24. **MATOUŠEK, Oldřich.** *Rodina jako instituce a vztahová síť.* 1. Vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8.
25. **MATOUŠEK, Oldřich.** *Rodina jako instituce a vztahová síť.* Třetí, rozšířené a přepracované vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
26. **MATOUŠEK, Oldřich.** *Slovník sociální práce.* Druhé přepracované vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
27. **MATOUŠEK, O. UHLÍKOVÁ, Š.** Sociální práce s rodinou v rozvodu. **In: MATOUŠEK, O. KODYMOVÁ, P. KOLÁČKOVÁ, J. (Eds.).** *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi.* Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, s. 57-74. ISBN 978-80-7367-818-0.
28. **MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois a kol.** *Encyklopedie sociální práce.* 1. Vydání. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
29. **MIKULKOVÁ, Milena.** Nedatováno, *Metodika: doprovázení rodičů a dětí v rozvodové a porozvodové situaci* [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná. ©2016. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.akademickyustav.cz/projekty/komplexni-pecce-o-rodinu/>
30. **MIOVSKÝ, Michal.** *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* 1. Vydání. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
31. **MOŽNÝ, Ivo.** *Rodina a společnost.* Druhé upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
32. **MOŽNÝ, Petr, PRAŠKO, Ján.** *Kognitivně-behaviorální terapie: úvod do teorie a praxe.* Vydání 1. Praha: Triton, 1999. ISBN 80-7254-038-6.
33. **MÜHLPACHR, Pavel.** *Sociopatologie pro sociální pracovníky.* 1. Vydání. Brno: MSD, 2008. ISBN 978-80-7392-069-2.
34. **NOVÁKOVÁ, Markéta.** (nedatováno). *Manuál etablování interdisciplinární spolupráce. Nadace Sirius* [online]. [16. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.nadacesirius.cz/soubory/metodiky/PDF_manual_Etablovani_CP.pdf

35. **PADR NOS, Jaroslav.** Sociologie a psychologie rodiny. In: **VESELÁ, R. HRUŠÁKOVÁ, M. (Eds.).** *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 1. Vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 9-51. ISBN 80-86432-93-9.
36. **PEŘINOVÁ, Lenka.** (2021). Za nemocemi dospělých často stojí dětská traumata, zjistil tým vědců z teologické fakulty [online]. Dostupné dne 31.3.2021 z: <https://kks.upol.cz/nc/zprava/clanek/za-nemocemi-dospelych-podil-stoji-detska-traumata-zjistil-tym-vedcu-z-teologicke-fakulty-1/>
37. **SEDLÁČEK, Martin.** Designy kvalitativního výzkumu. In: **ŠVARÍČEK, R. ŠEĐOVÁ, K. (Eds.).** *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, s. 83-126. ISBN 978-80-262-0644-6.
38. **SOBOTKOVÁ, Irena.** *Psychologie rodiny* [online]. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001 [cit. 2021-02-08]. ISBN 80-7178-559-8. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:bd7c1080-f0cb-11e5-8d5f-005056827e51?page=uuid:db09e420-161d-11e6-9fc8-005056825209>
39. **STAŠOVÁ, L.** Rodina jako výchovný a socializační činitel. In: **KRAUS, B. POLÁČKOVÁ, V. (Eds.).** *Člověk – prostředí – výchova: K otázkách sociální pedagogiky* [online]. 1. Vydání. Brno: Paido, 2001, s. 78-85 [cit. 2021-01-25]. ISBN 80-7315-004-2. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e2e33d50-1ddc-11e2-bec6-005056827e51?page=uuid:5bd115359a0a214192bbc77bc969f277>
40. **ŠMÍDOVÁ, Iva.** „Matkové.“ In: **POTOČNÝ, T. MAREŠ, P.** *Modernizace a česká rodina: sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně* [online]. 1. Vydání. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 157-176 [cit. 2021-02-03]. ISBN 80-86598-61-6. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:d85c7ea0-4fc9-11e6-ab2f-005056827e52?page=uuid:26d133b0-65d6-11e6-b819-005056825209>
41. **ŠPITZ, Jan.** Systemická rodinná terapie. In: **LANGMEIER, J. BALCAR, K. (Ed.).** *Dětská psychoterapie*. Třetí vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-710-7.
42. **ŠPATENKOVÁ, Naděžda.** *Krizová intervence pro praxi*. 1. Vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2624-3.
43. **ŠVARÍČEK, Roman.** Kvalitativní přístup a jeho teoretická a metodologická východiska. In: **ŠVARÍČEK, R. ŠEĐOVÁ, K. (Eds.).** *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, s. 12-26. ISBN 978-80-262-0644-6.
44. **VÁVROVÁ, Soňa.** *Doprovázení v pomáhajících profesích*. 1. Vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0087-1.

45. VOJTÍK, Vladimír, MACHOVÁ, Jitka, BŘICHÁČEK. Václav. *Poruchy vývoje dětí a mladistvých a jejich projevy v rodině a ve škole: (příručka pro pedagogy a rodiče)*. 1. Vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-24650-8.
46. VYMĚTAL, Jan. *Úzkost a strach u dětí: [jak jim předcházet a jak je překonávat]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-830-9.
47. VÝROST, Josef. SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. Vydání. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.
48. ZIERHUTOVÁ, Jana. (2006). Rozvod z pohledu dítěte. In: *Sociální práce/Sociální práce. Domácí násilí*. [online]. č. 2, s. 89-100. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2018-3.pdf>,
49. ZAKOUŘILOVÁ, Eva. *Sociální terapie, aneb, Její teorie i speciální techniky, které pomáhají v sociální práci s rodinou*. 1. Vydání. Praha: Institut pro místní správu, 2008. ISBN 80-86976-14-3.
50. ZAKOUŘILOVÁ, Eva. (2017). Práce s rodinami v rozvodové situaci. *Sociální práce/Sociální práce*. [online]. Dostupné dne 31.2.2021 z: <https://socialniprace.cz/podil-s-rodinami-v-rozvodove-situaci/>
51. ZATLOUKAL, Leoš. (2009): „Zázračná otázka“ a její využití v krátké terapii [online]. Dostupné 6.3.2021 <file:///C:/Users/Mark%C3%A9ta/Downloads/zazracna-otazka.pdf> s. 179-191

DALŠÍ ZDROJE

1. **Aperio** [online]. © 2018-2021 Aperio. *Už nejste partneři, ale rodiči zůstáváte i nadále* [cit. 16.3.2021]. Dostupné z: <https://aperio.cz/uz-nejste-partneri-ale-rodici-zustavate-i-nadale/>
2. **Aperio** [online]. © 2018-2021 Aperio. *O nás* [cit. 16.3.2021]. Dostupné z: <https://aperio.cz/o-nas/>
3. **Counseling Practices** [online]. (nedatováno) *Role play* [cit. 1.4.2021]. Dostupné z: <https://counselingpractices.wordpress.com/2017/10/17/role-play/>
4. **Český statistický úřad**. *Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2019* [online]. 2020 [cit. 24.02.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenyh-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2019>
5. **Český statistický úřad**. *Demografická příručka – 2019: Rozvody podle příčiny rozvratu manželství v letech 1986–2019* [online]. 23.11.2020 [cit. 24.02.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/121739374/130055200507c.pdf/5a8ab7cc-ef07-4739-81f4-1219a80ca303?version=1.1>
6. **MPSV**. 2011. Soubor vybraných dokumentů Rady Evropy v oblasti ochrany práv dětí [online]. In: **Aperio** [online]. © 2018-2021 Aperio. *Dnešní rodina a její podoby* [cit. 16.3.2021]. Dostupné z: <https://aperio.cz/dnesni-rodina-a-jeji-podoby/>
7. **MPSV**. 2020. *Zpráva o rodině* [online]. Praha: MPSV. [23. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/strategicke-dokumenty-v-oblasti-podpory-rodiny>
8. **MPSV**. Nedatováno. *Orientační hodnocení psychického vývoje dítěte pro sociální práci* [online]. Praha: MPSV. [14. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/vyzkumy-materialy-brozury-studie-ke-stazeni>
9. **Náruč dětem** [online]. © 2015-2021 Náruč dětem. *Rodina v konfliktu* [cit. 19.3.2021]. Dostupné z: <http://narucdetem.cz/rodina-v-konfliktu>
10. **Občanský zákoník** [online]. Zákon č. 89/2012 ze dne 22.3.2012 Částka 33. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
11. **Pro dialog** [online]. © 2012-2021 Pro dialog, *facilitované předávání* [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <https://www.prodialogforum.cz/setkavani/>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Otázky pro rozhovor

Přílohy

1. Jaká byla vaše motivace pro práci v tomto oboru?
2. Jaký za sebou máte výcvik, popřípadě výcviky?
3. Popsal/a byste mi, jak pracujete s rodiči v konfliktní situaci v důsledku rozvodu?
 - Jaký máte postup?
4. Jak dlouho v průměru většinou trvá spolupráce s jednou rodinou?
5. Mediační techniky
 - Podařilo se Vám někdy díky této technice dojít k mimosoudní dohodě rodičů, podepsané na půdě vaší organizace?
 - Pokud ano, jakým způsobem motivujete klienta k tomu, aby s vámi přistoupil na tuto techniku?
 - Vnímáte výhody a nevýhody dané techniky?
6. Technika nácviku řešení problémů
 - Jak často tuto techniku používáte při práci s klienty?
 - Zdá se Vám tato technika nápomocná k tomu, aby rodiče začali pracovat na kooperativním rodičovství?
 - Můžete popsat konkrétní případ, kdy se vám podařilo s klienty dojít ke společnému řešení ohledně péče dítěte?
7. Technika otázka „po zázraku“
 - V jaké chvíli s klientem tuto techniku používáte?
 - Jaké úskalí vnímáte ve chvíli, kdy se klient staví k situaci skepticky?
 - Jakým způsobem se k tomuto úskalí stavíte?
8. Technika hraní rolí
 - V jaké chvíli se rozhodujete použít tuto techniku?
 - Jaká je zpětná vazba rodičů po použití této techniky?
 - K čemu konkrétně tato technika napomáhá rodičům v jejich situaci?
9. Jsou nějaké další konkrétní techniky, které si vybavíte a používáte je při práci s rodiči, aby došli ke kooperativnímu rodičovství?
10. Jakým způsobem byste popsala, že napomáhají tyto techniky ke kooperativnímu rodičovství?
11. Jak vnímáte zlepšení ve vztahu mezi rodičem a dítěte po spolupráci s vámi?

- Jak vypadá taková situace, kdy vidíte, že vaše spolupráce s klienty pomáhá jejich dítěti?
12. Jak vnímáte po určité době posun v komunikaci mezi rodiči po spolupráci s vámi?
- Jak tento posun poznáte, máte konkrétní příklad?
13. Jsou například víc připraveni na rozhovor o konkrétním tématu, který není lehké otevřít?